

“ILM-FAN MUAMMOLARI MAGISTRANTLAR TALQINIDA”

MAVZUSIDAGI RESPUBLIKA ILMIY-AMALIY KONFERENSIYA

DOAJ DIRECTORY OF
OPEN ACCESS
JOURNALS

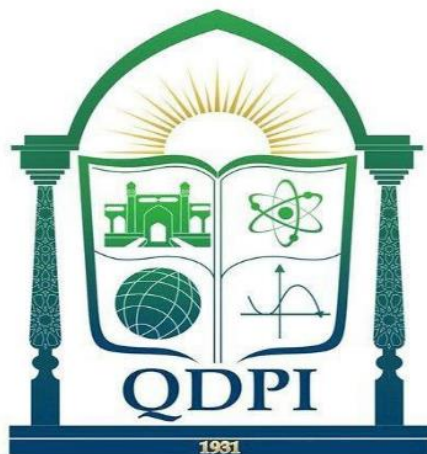

WWW.KSPLUZ

+99890-974-17-65

1529314@BK.RU

+99891-152-93-14

**“ILM-FAN MUAMMOLARI
MAGISTRANTLAR TALQINIDA”**

mavzusidagi respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi

MATERIALLARI TO‘PLAMI

10.03.2023

1-qism

zenodo

Qo‘qon 2023

Ushbu konferensiya “Ilm-fan va ilmiy faoliyat to‘g‘risida” O‘zbekiston Respublikasi Qonuni, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining ilm-fan va ta‘lim sohasini rivojlantirishga qaratilgan tegishli qarorlarida ko‘zda tutilgan vazifalar ijrosini ta‘minlash, talabalar, magistrantlar, doktorantlar va yosh olimlarning ilmiy tadqiqot natijalarini keng yoritish maqsadida Qo‘qon davlat pedagogika instituti tomonidan tashkil etiladi.

Mas’ul muharrir

O.O.Bozorov

Tahrir kengashi:

N.S.Jo‘rayev

Ilmiy ishlar va innovasiyalar bo‘yicha prorektor, p.f.n, dosent

Qo‘qon davlat pedagogika instituti

G‘.Ochilov

Kimyo kafedrası mudiri, k.f.n, professor

Qo‘qon davlat pedagogika instituti

B.Abdurahmonova

O‘zbek adabiyoti kafedrası mudiri, f.f.n, dosent

Qo‘qon davlat pedagogika instituti

I.Madraximov

O‘zbek tili kafedrası mudiri, f.f.n, dosent

Qo‘qon davlat pedagogika instituti

N.Kadirova

Rus tili va adabiyoti kafedrası mudiri, f.f.n

Qo‘qon davlat pedagogika instituti

D.Soliyeva

Pedagogika va psixologiya kafedrası mudiri, p.f.n, dosent

Qo‘qon davlat pedagogika instituti

X.Ustajalilova

Maktab menejmenti kafedrası mudiri, p.f.n, dosent

Qo‘qon davlat pedagogika instituti

N.Bozorov

Fizika va astronomiya kafedrası mudiri. F-m.f.n, dosent

O.Bektoshev

Ingliz tili va adabiyoti kafedrası mudiri, Phd

Qo‘qon davlat pedagogika instituti

SCRUM: ГИБКИЙ ПОДХОД К УПРАВЛЕНИЮ ПРОЕКТАМИ СФЕРА ТУРИЗМА

Урокова Дильфуза Бахриддиновна

Бухарский государственный университет

Кафедра туризма и гостиничного хозяйства (PhD)

u.dilfuza1985@gmail.com +998914407049

Акрамова Насибабону Абдурахмоновна

Туризм (по сферам деятельности), 2-курс магистрант БухГУ

n.a.akramova@buxdu.uz +998936524518

Аннотация: В этой статье описывается опыт пилотирования гибких практик (точнее, практик SCRUM) в двух проектах в рамках глобальной компании, в которых водопад является стандартным жизненным циклом. Представляются проблемы, с которыми столкнулись проектные команды, а также сильные стороны и практические рекомендации.

Ключевое слово: проект, кросс функциональных, циклы, Scrum, структура, государственном управлении, переходной экономика, проект, проектного управления, реализации.

Scrum — одна из самых популярных методологий Agile. Это адаптивная, итеративная, быстрая, гибкая и эффективная методология, предназначенная для быстрого получения значительных результатов в рамках всего проекта. Scrum обеспечивает прозрачность коммуникации и создает среду коллективной ответственности и непрерывного прогресса. Структура Scrum, структурирована таким образом, что она поддерживает разработку продуктов и услуг во всех типах отраслей и в любом типе проекта, независимо от его сложности.

Ключевая сила Scrum заключается в использовании кросс-функциональных, само организованных и наделенных полномочиями команд, которые делят свою работу на короткие, концентрированные рабочие циклы, называемые спринтами.

Аспекты Scrum в туризме должны рассматриваться и управляться на протяжении всего Scrum-проекта. Пять аспектов Scrum:

1. Организация. Этот аспект фокусируется на различных аспектах организации проекта Scrum, а также на основных и дополнительных ролях и на том, как формировать высокопроизводительные команды Scrum.

2. Бизнес-обоснование. Этот аспект фокусируется на концепции и цели бизнес-обоснования применительно к проектам Scrum.

3. Качество. Этот аспект фокусируется на определении качества применительно к проектам и представлении подхода Scrum для достижения требуемого уровня качества.

4. Изменение. Этот аспект фокусируется на важности изменений в любом проекте, независимо от его метода или структуры, и расширяет то, как процессы разработки Scrum спроектированы с учетом изменений.

5. Риск. Этот аспект фокусируется на управлении рисками в среде Scrum, рассматривая различные инструменты, облегчающие управление рисками.

1. Организация.

Понимание определенных ролей и обязанностей очень важно для обеспечения успешной реализации проектов Scrum.

Роли Scrum делятся на две большие категории:

1. Основные роли. Основные роли — это те роли, которые в обязательном порядке необходимы для производства продукта проекта, привержены проекту и, в конечном счете, несут ответственность за успех каждого спринта проекта и проекта в целом.

Эти роли включают в себя:

Владелец продукта. Владелец продукта — это лицо, ответственное за максимизацию бизнес-ценности проекта. Он или она отвечает за формулирование требований клиентов и поддержание бизнес-обоснования проекта. Владелец продукта представляет голос клиента.

Скрам-мастер. Скрам-мастер — это фасилитатор, который следит за тем, чтобы Скрам-команде была предоставлена среда, способствующая успешному завершению разработки продукта. Скрам-мастер направляет, помогает и обучает практикам Скрама всех, кто участвует в проекте; устраняет препятствия для команды; и обеспечивает соблюдение процессов Scrum.

Скрам-команда. Скрам-команда — это группа или команда людей, которые несут ответственность за понимание бизнес-требований, указанных владельцем продукта, оценку пользовательских историй и окончательное создание результатов проекта.

2. Неосновные роли. Неосновные роли — это те роли, которые не являются обязательными для проекта Scrum и могут не быть постоянно или напрямую вовлечены в процесс Scrum. Однако важно понимать неосновные роли, поскольку они играют значительную роль в некоторых проектах Scrum.

К непрофильным ролям относятся следующие:

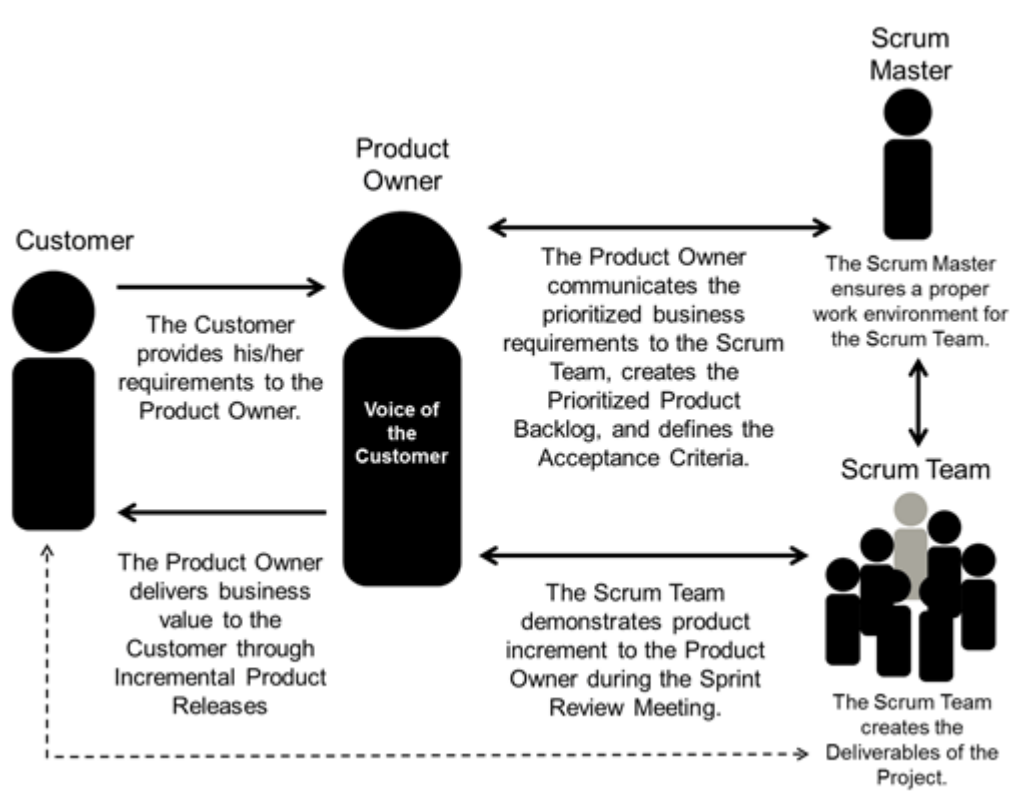
• **Заинтересованные стороны бизнеса** — это собирательный термин, который включает клиентов, пользователей и спонсоров, которые часто взаимодействуют с владельцем продукта, скрам-мастером и скрам-командой, чтобы предоставить им входные данные и облегчить создание продукта, услуги

или другого результата проекта. Заинтересованные стороны бизнеса влияют на проект на протяжении всего его развития.

- **Вспомогательные службы** — это внутренние или внешние группы, которые поддерживают или на которые влияет проект Scrum, например, обучение, логистика, маркетинг, финансы, инфраструктура и т. д.

- **Поставщики.** К поставщикам относятся внешние лица или организации, которые предоставляют продукты и услуги, не входящие в основную компетенцию проектной организации.

- **Scrum Guidance Body** — необязательная роль, но настоятельно рекомендуется для формализации организационных практик, связанных со Scrum. Руководящий орган Scrum обычно состоит из группы документов и/или группы экспертов, которые обычно участвуют в определении целей, связанных с качеством, государственными постановлениями, безопасностью и другими ключевыми организационными параметрами.

Рисунок 1.1.1. Организационная структура Scrum

2. Бизнес-обоснование.

Для организации важно выполнить надлежащее бизнес-обоснование и создать жизнеспособное Заявление о видении проекта до начала любого проекта. Это помогает ключевым лицам, принимающим решения, понять потребность бизнеса в изменении или в новом продукте или услуге, а также обоснование продвижения проекта вперед. Это также помогает Владельцу Продукта создать

Приоритетный Бэклог Продукта вместе с бизнес-ожиданиями высшего руководства и заинтересованных сторон.

Бизнес-обоснование в Scrum основано на концепции доставки, ориентированной на ценность. Одной из ключевых характеристик любого проекта является неопределенность результатов или исходов. Невозможно гарантировать успех проекта по завершении, независимо от размера или сложности проекта. Учитывая эту неопределенность в достижении успеха, важно начать добиваться результатов как можно раньше в проекте. Это раннее получение результатов и, следовательно, ценность, дает возможность для реинвестирования и доказывает ценность проекта заинтересованным сторонам бизнеса.

Бизнес-обоснование демонстрирует причины для осуществления проекта. Он отвечает на вопрос «Зачем нужен этот проект?» Бизнес-обоснование определяет все решения, связанные с проектом. Таким образом, важно оценить жизнеспособность и достижимость проекта не только до совершения значительных расходов или инвестиций на начальных этапах проекта, но и проверить экономическое обоснование продолжения на протяжении всего жизненного цикла проекта.

Адаптивность Scrum позволяет туризме изменять цели и процессы проекта, если меняется его бизнес-обоснование. Важно отметить, что, хотя владелец продукта несет основную ответственность за бизнес-обоснование, другие члены команды вносят значительный вклад.

3. Качество.

В Scrum качество определяется как способность готового продукта или результатов соответствовать критериям приемлемости и достигать бизнес-ценности, ожидаемой заказчиком.

Чтобы обеспечить соответствие проекта требованиям к качеству, Scrum использует подход постоянного совершенствования, при котором команда учится на опыте и взаимодействии с заинтересованными сторонами, чтобы постоянно обновлять Приоритетный Бэклог Продукта с учетом любых изменений в требованиях. Приоритетный Бэклог Продукта просто никогда не будет завершен до закрытия или завершения проекта. Любые изменения в требованиях отражают изменения во внутренней и внешней бизнес-среде и позволяют команде постоянно работать и адаптироваться для достижения этих требований.

Поскольку Scrum требует, чтобы работа выполнялась поэтапно во время спринтов, это означает, что ошибки или дефекты обнаруживаются раньше благодаря повторяющемуся тестированию качества, а не тогда, когда конечный продукт или услуга близятся к завершению. Более того, важные задачи,

связанные с качеством (например, разработка, тестирование и документирование), выполняются в рамках одного и того же спринта одной и той же командой — это гарантирует, что качество присуще любому результату, созданному в рамках спринта. Такие результаты проектов Scrum, которые потенциально могут быть отправлены, называются «Готово».

Таким образом, туристическое организации постоянное улучшение с повторным тестированием оптимизирует вероятность достижения ожидаемых уровней качества в проекте Scrum. Постоянные обсуждения между основной командой Scrum и заинтересованными сторонами (включая клиентов и пользователей) с фактическими приращениями продукта, поставляемого в конце каждого спринта, гарантируют, что разрыв между ожиданиями клиентов от проекта и фактическими результатами постоянно сокращается.

Руководящий орган Scrum может также предоставлять рекомендации по качеству, которые могут относиться ко всем проектам Scrum в организации.

4. Изменение.

Каждый проект, независимо от используемого метода или структуры, подвергается изменениям. Крайне важно, чтобы члены проектной группы понимали, что процессы разработки Scrum предназначены для принятия изменений. Туристическое организации должны стараться максимизировать выгоды, возникающие в результате изменений, и минимизировать любые негативные последствия за счет тщательного управления изменениями в соответствии с принципами Scrum.

Основным принципом Scrum является признание того, что а) заинтересованные стороны бизнеса (например, клиенты, пользователи и спонсоры) меняют свое мнение о том, чего они хотят и в чем нуждаются, на протяжении всего проекта (иногда это называют «изменением требований») и б) это очень сложно, если вообще возможно, заинтересованным сторонам бизнеса определить все требования во время инициации проекта.

Проекты Scrum приветствуют изменения, используя короткие итерационные спринты, которые включают отзывы клиентов о результатах каждого спринта. Это позволяет заказчику регулярно взаимодействовать с членами Scrum-команды, просматривать результаты по мере их готовности и изменять требования, если это необходимо, на более ранних этапах Спринта.

Кроме того, группы управления портфелем или программой могут отвечать на запросы на изменение, относящиеся к проектам Scrum, применимым на их уровне.

5. Риск.

Риск определяется как неопределенное событие или набор событий, которые могут повлиять на цели проекта и способствовать его успеху или

неудаче. Риски, которые могут оказать положительное влияние на проект, называются возможностями, тогда как угрозы — это риски, которые могут негативно повлиять на проект. Управление рисками должно осуществляться про активно, и это итеративный процесс, который должен начинаться с инициации проекта и продолжаться на протяжении всего жизненного цикла проекта. Процесс управления рисками должен следовать некоторым стандартным шагам, чтобы гарантировать, что риски идентифицированы, оценены, а также определен надлежащий курс действий и приняты соответствующие меры.

Риски туризме следует выявлять, оценивать и реагировать на них на основе двух факторов: вероятности возникновения каждого риска и возможного воздействия в случае такого возникновения. Туризме риски с высокой вероятностью и значением воздействия (определяемым путем умножения обоих факторов) следует рассматривать до рисков с относительно более низким значением. Как правило, после выявления риска важно понять риск в отношении вероятных причин и потенциальных последствий в случае возникновения риска.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ:

1. О национальной платежной системе: [федер. закон от 27 июня 2011 г. №161-ФЗ (ред. от 02.08.2019)] [Электронный ресурс] // Справочно-правовая система «Гарант». - Режим доступа: <http://base.garant.ru> (дата обращения 14.10.2021).
2. Об утверждении Положения по ведению бухгалтерского учета и бухгалтерской отчетности в Российской Федерации: [приказ Минфина России от 29 июля 1998 г., №34н (ред. от 11.04.2018)] [Электронный ресурс] // Справочно-правовая система «КонсультантПлюс». - Режим доступа: <http://base.consultant.ru> (дата обращения: 14.10.2021).
3. O‘roqova D.B, Qodirov A. Kichik biznesda innovatsion faoliyat va uni rivojlantirish masalalari// Biznes-ekspert jurnali 2020 1(145)-son, -B. 66-69.
4. O‘roqova D.B. Problems and prospects of development of ecological tourism in Uzbekistan// Trans Asian journal of marketing & management research(tajmmr) impact aprel spl issue 2020, factor:sjif2020=7.209
5. Ўроқова Д.Б. Факторы, влияющие на развитие туризма в Узбекистане// Достижения науки и образования №3(57).2020г <https://cyberleninka.ru/article/n/factory-vliayuschie-na-razvitie-turizma-v-uzbekistane>
6. Ўроқова Д.Б., Тиллаев К.Н. Использование маркетинговых стратегий при продаже туристических услуг// Бухоро ислом маданиятини модернизациялаш ва туризмни барқарор ривожлантириш истикболлари конференция мақолалар тўплами. 2020 йил 22 феврал -Бухоро. –Б.697-699.

7. Ўроқова Д.Б. Хизматлар соҳасини ривожлантиришга қаратилган назарий қарашлар эволюцияси//International Journal of Philosophical Studies and Social Science электрон журнали “Янги Ўзбекистонда миллий тараққиёт ва инновациялар” мавзусидаги Республика миқёсида ўтказиладиган кўп тармоқли илмий масофавий онлайн конференция 2021 йил 1-октябрь.

8. О‘роқова Д.В. The economic importance of national crafts in the development of tourism// <https://academicjournal.ru/images/pdf/2020/64/the-economic-importance-of-n.pdf>

9. Ўроқова Д.Б. Туризм хизматлари рақобатбардошлигини ошириш йўллари. Монография.-Б.: Дурдона, 2020.-140 б.

10. О‘роқова Д.В., Тоҗиева М.В. Mehmonxonalarda innovatsion faoliyat funksiyalaridan samarali foydalanish yo‘llari// Pandemiya dan keyingi davrda turizmni barqaror rivojlantirishning istiqbolli yo‘nalishlari Respublika ilmiy-amaliy anjumani Materiallari 2021 yil 5-6 oktabr.

ШЎРЛАНГАН ТУПРОҚЛАР ШАРОИТЛАРИДА F₁ ДУРАГАЙЛАРИ ҲАМДА УЛАРНИНГ ОТА-ОНА ШАКЛЛАРИДА ТЕЗПИШАРЛИК БЕЛГИСИНИНГ ЎЗГАРУВЧАНЛИГИ ВА ИРСИЙЛАНИШИ

Жабборова Умида

ЎзМУ магистранти

Қўчқоров Орип Эркинович

ПСУАЕАИТИ, к-х.ф.н., к.и.х.

Мирахмедов Мирвахоб Садикович

ЎзМУ Биология факультети доценти, б.ф.н.

Республикаимиз жаҳонда пахта етиштирувчи мамалакатлар ичида энг шимолий худудда жойлашган ва умумий пахта экиладиган ер майдонинг 65-70% фоизи турли даражада шўрланган. Шўрланиш эса пахта тезпишарлиги ва ҳосилдорлигига сезиларли таъсир кўрсатиб, ҳосилни йиғиштириб олишни ноябрнинг охири, декабрнинг ўрталаригача чўзилишига олиб келади. Бу эса яхши етилмаган тола ҳисобига ҳосилнинг ва тола сифатининг паст бўлиши билан бирга иқтисодиётимизга сезиларли даражада зарар етказишга олиб келади.

Шўрланган ерларда ғўзанинг кеч униб чиқиши ва кўсакларнинг кеч очилиши, ҳосилдорликни паст бўлиши ҳақида кўпгина олимлар асосланган илмий хулосалар берганлар. Шўрланган ерларда ғўзанинг анатомик ва морфологик тузилишларининг ўзгаришини биринчи марта А.Ф. Баталин ўрганган.

Тажрибаларимизда F₁ дурагайлари ва уларнинг ота она шакллариининг қимматли хўжалик белгилари кўрсаткичлари шўрланган тупроқларда таққослаб ўрганилди.

Шўрланган тупроқ шароитида ота-она шакллариининг бу белги бўйича кўрсаткичлари бир-бирига яқин бўлиб, улар 118,5-121,4 кун оралиғида пишиб етилди. Дурагайлашга жалб қилинган *Acala sj-1* (06) ва *G. hirsutum* L. ssp. *yucatanense* x *G.hirsutum* L. ssp. *Punctatum* (ИК-3) тизмаларимиз белги бўйича айтарли бир-биридан фарқи сезилмаган бўлсада, урганилган ота-она шакллари Раумастер-266 x *G. hirsutum* L. ssp.*punctatum* (СГ-1) ва Schortcat (045) тизмаларидан бир кунга кечпишар бўлган бўлса, қолган ота-она тизмаларидан икки кунгача эртапишарликни намоён қилганлигини 1-жадвал маълумотларидан кўришимиз мумкин. Ўрганилган ота-она тизмалари белги бўйича ўзгарувчанлик коэффиценти 1,6-2,8 % оралиғида бўлди. *Acala sj-1* (06) тизмаси 1,8 %, *G. hirsutum* L. ssp. *yucatanense* x *G.hirsutum* L. ssp. *Punctatum* (ИК-3) тизмаси 1,6 % ўзгарувчанлик коэффицентини намоён қилди. Энг юқори ўзгарувчанлик

коэффициенти Schortcat (045) тизмасида 2,0 % ни, 108-Ф х С-9070 (ИК-2) тизмасида 2,5 % ва Tamcot х Delcot-277х Sj-1 (СГ-7) тизмасида 2,8 % кузатилди.

1-жадвал

Шўрланган тупроқ шароитида ота-она тизмалари ва F₁ дурагайларида эртапишарлик белгисининг ирсийланиши

№	Ота-онавадурагайлар	X ± S _x	S	V	hp
1.	СГ-1	118,5±0,5	1,9	1,6	
2.	СГ-6	119,9±0,5	1,9	1,6	
3.	СГ-7	121,2±1,3	3,4	2,8	
4.	06	119,1±0,5	2,1	1,8	
5.	045	118,6±0,7	2,4	2,0	
6.	ИК-2	121,4±0,9	3,1	2,5	
7.	ИК-3	119,9±0,5	1,9	1,6	
8.	F ₁ (ИК-3х06)	115,6±1,1	3,5	3,0	-9,7
9.	F ₁ (06хИК-3)	114,3±1,1	4,2	3,7	-13,0
E			0,8		
P			0,6		
ЭКФ ₀₅			2,2		

Тезпишарлик белгиси бўйича тажриба ўтказган Б.П.Страумал, З.Ю.Мақсудовларнинг фикрларича, ота-она шакллари белгилар бўйича бири-бирига яқин кўрсаткичларга эга бўлса, F₁ дурагайларида гетерозис кузатилади, ота-она белгилари бир-биридан кескин фарқ қилганда белгилар оралиқ ҳолда ирсийланади. Шўрланган тупроқ шароитидаги F₁ дурагай комбинациясида тезпишарлик белгиси бўйича олинган натижалар юқоридаги муаллифларнинг фикрини тасдиқлайди (1-жадвал).

Тезпишарлик белгиси бўйича биринчи авлод дурагайларида салбий гетерозис ҳолати кузатилиб, доминантлик коэффициенти мос равишда -9,7, -13,0 бўлди. Белги бўйича ўртача кўрсаткич F₁ дурагай комбинацияларида 115,6 ва 114,3 кунди ташкил қилди. *G. hirsutum* L. ssp. *yucatanense* х *G. hirsutum* L. ssp. *Punctatum* (ИК-3) тизмаси она сифатида дурагайлашда иштирок этганда ота сифатида қатнашишига нисбатан яхшироқ натижаларни кўрсатиши биз олиб борган тажрибамизда кузатилди. *Acala sj-1* (06) тизмаси реципрок дурагайлашда она сифатида иштирок этганда яхши натижага эришиш мумкинлигини кузатилди.

Шўрланган тупроқларда тажриба аниқлиги E=0,80, тажриба хатолиги P=0,6 ва ЭКФ₀₅=2,2 га тенг бўлди. Тезпишарлик белгисинияхшилаш учун реципрок дурагайлаш ва ёввойи ва рудерал шакллари чаптириш орқали олинган тизмалар билан АҚШ селекциясига мансуб навларни дурагайлаш селекционер олимлар учун ноёб ва қимматли ашёлар олиш имкониятини яратиш мумкинлиги

исботланди. Ўрганилган дурагай комбинациямизда гетерозис ҳолати кузатилиши белги бўйича яхши натижаларни эришиш имкониятини очиб берди. Бунданда тезпишарликка эришиш учун келажакда дурагай комбинация устида танловларни олиб бориш тезпишар намуналарни ажратиш мумкинлигидан далолатдир. Ёввойи ва рудерал шаклларни селекция жараёнига жалб қилиганда рекомбинант ўсимликларни ажралиб чиқишида юқори бўлиши биз олиб борган тажрибалармизда ўз аксини топди. Белги бўйича АҚШ селекциясига мансуб навларни чатиштиришда она сифатида қўллаш гетерозис ҳолатини юзага келиши учун юқори самара бериши олиб борган тажрибаларимизда ўз исботини топди.

THE EXPERIENCE OF AGROTOURISM IN ITALY

Mirzokulova Kumush Mirshakarovna

Buxoro davlat universiteti, mehmonxona xo‘jaligini tashkil etish va boshqarish mutaxassisligining 2-bosqich talabasi

Annotation: Italy is the only country within the European Union with specific laws regulating agritourism, which is considered an agricultural activity. The history of on farm hospitality goes back through the centuries, when travellers and pilgrims had to ask for food and shelter along the routes, whenever a monastery, a guesthouse or a trading post were not available.

Key words: agrotourism, agrotourism farms, agrotourism services, agrotourism activities.

Italy is the only country within the European Union with specific laws regulating agrotourism, which is considered an agricultural activity. The Italian tourism industry employs, directly and indirectly, about 2.5 million people and provides about 4 per cent of the Gross Domestic Product[1]. When all linked activities are computed, its relevance rises to 9.4 percent of GDP; in 2020, foreign tourists have brought to Italy about 29 billion euros. These figures position the whole Italian tourism industry at the fifth place, after France, USA, China and Spain, but there are wide margins for improvement[2].

In Italy within the tourism industry, in the last 30 years the phenomenon of agrotourism has represented the revival of ancient traditions, coupled with integrated rural development. Within the more general definition of multifunctionality, agrotourism represents one of the major sources of income for farmers. It has also allowed to diversify the tourist offer and to attract visitors out of the most famous mainly urban destinations[3]. The history of on farm hospitality goes back through the centuries, when travellers and pilgrims had to ask for food and shelter along the routes, whenever a monastery, a guesthouse or a trading post were not available. Rural tourism provides an opportunity not only to eat tasty and high-quality food, but also take with you as souvenirs expensive and rare wines or special products such as truffle or specialty cheeses and olive oil that are not supplied to city shops[5]. So, at present, more than 70 wine and gastronomic routes have been developed in Italy, which are largely associated with rural tourism.

Foreign and Italian tourists may now enjoy a day of cultural visits to the abundant cultural heritage and the next day can move to a nearby rural area for a food and wine tasting, or can spend a full week on a farm, relaxing near the swimming pool or engaging into some outdoor sporting activity. Agrotourism has exploded in the Italy

and it represents a viable source of employment and income for smallholders and estate owners in country[6].

An increasing number of tourists, not only in Italy, is searching new experiences and expresses the desire to reconnect with the cultural roots of foods, in the places where the ingredients are originated and where gastronomy was born[7]. Within this framework, agrotourism has played and will play a major role, because the farms are perceived by the urban consumers as the best places for leisure, and at the same time the farmers need to diversify their sources of income.

The supply of rural tourism services by farms in Italy is long dating. Pioneer example are reported in the sixties of the last century, however the agrotourism diffusion is observed since the second half of the eighties, when the first national law on agrotourism entered into force and regulated the accommodation and meals supply activities carried out by farmers (agrotourism farms).

Later, farmers tourism-related activities were considered crucial elements of the broader multifunctional role the society is demanding to agriculture, according to the definition of multifunctionality given by the 1992 Rio de Janeiro UN Conference and inspiring the EU rural development policy since 2000. According to this principle, farmers provide a wide spectrum of public and marketable services (e.g. food safety, sustainable development, landscape and environmental protection, rural areas viability, preservation of tradition-based cultural and societal values, recreation services) which complement the food supply.

Consequently, the multifunctionality of agriculture increases the role played by farmers of Italy in the provision of recreational services to rural tourists and to the society as a whole and this broader role was taken into account by the current Italian framework law on agrotourism. Examples of agrotourism services are: indoor and outdoor accommodation, restaurant or catering, own agricultural products and foodstuffs tasting, on-farm exhibition of traditional farming equipments, teaching and information activities on farming and on traditional food, seminars and workshops hosting, recreational or information activities aiming to valorise historical, environmental and landscape elements existing on-farm or in the territory, activities of wildlife watching, sport activities and excursions (horsing, walking, biking, etc.), recreational fishing and hunting, pet-therapy, thermal therapy – where available, hay therapy in the Alps, summer-camps and farm kindergartens.

In Italy agrotourism activities are linked to the so called “teaching farms” - where young children and students are informed about farming activities and, in some cases, directly participate in farming - or to the “social farms” – aiming at rehabilitating people suffering social, physical or psychological problems. Even if agrotourism is diffused worldwide, the Italian case is a crucial and successful example, having a positive economic and social impact on rural areas.

Two factors play a key role in strengthening the farm rural tourism growth in Italy: the richness and the diversity of the traditional food production and of the Italian cuisine and the diverse historical and environmental elements that characterise the Italian rural landscapes, attracting people from other regions and from abroad. On one hand, the most visited rural places in Italy are food-driven (olive oil, wine, cheese, traditional local vegetables producing farms). Thanks to this type of tourism, people are able to know the terroir (historical area of production and tradition-based know how) where traditional food are produced and to taste (and buy) them in the area of production.

Additionally, the effective organization of agrotourism activities in the Italian rural areas is an environmentally friendly and accessible tool for nature conservation and for the provision of public services. However, the Italian experience shows that agrotourism activity is an effective rural development tool only when the tourism supply is tailored on the rural area specific features and is based on a farms effective marketing strategies.

In Italy agrotourism activity has been regulated by a national law since 1985. A formal regulation of the agrotourism business was a crucial factor for the diffusion of the phenomenon, given that it defined the conditions under which a rural tourism activity can be considered agrotourism –i.e. carried out by a farm’s household and not by a tourism-related company – so taking advantage of a special legal and tax provision, more favourable than for the other service companies.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Broccardo L., Colasso F., Truant E. (2017). Unlocking value creation using agritourism business model, *Sustainability*, 9, 1618, pp.1-26.
2. Decree of the President of the Republic of Uzbekistan "On additional measures for accelerated development of the sphere of services in rural areas for 2013-2016"., 2013, pp.2-3.
3. Esposti R. (2006) Agriturismo al bivio. *Agriregionieuropa*, 5, pp. 28-30
4. Esposti R. (2012) Knowledge, technology and innovations for a bio-based economy: lessons from the past, challenges for the future, *Bio-based applied economics*, 1 (3), pp. 231-264.
5. Flanigan S., Blackstock K., Hunter C. (2015). Generating public and private benefits through understanding what drivers different type of agritourism, *Journal of rural studies*, 41, pp. 129-141.
6. Galluzzo N. (2017) The impact of the common agricultural policy on the agritourism growth in Italy, *Bulgarian Journal of agricultural science*, 23 (5), pp. 698-703.
7. Hajdaš Dončić, S., Štefanec, P.(2006): *Agroturizam*, Matis, Pregrada.

“SARLAVHA TANLASHDA YO‘L QO‘YILADIGAN XATOLAR VA ULARNI BARTARAF ETISH”

Sevara Eshonqulova Otajon qizi

Berdaq nomidagi Qoraqalpoq Davlat universiteti

Qoraqalpoq filologiyasi va jurnalistika fakulteti 3-bosqich talabasi

eshonqulovasevara56@gmail.com

Annotatsiya: Sarlavha tanlashning e‘tiborga molik jihatlari, matbuotda sarlavhalarning uzun jumlar bilan berilishi, mohiyatan matnga to‘g‘ri kelmaydigan sarlavhalar tanqidga tortilgan. Sarlavhaning fokusi, uning jonli yoki jonsiz tasavvur berishi, potensial effekt olinmasligi, sarlavhadagi so‘zlarning kombinatsion joylavushidagi nuqsonlarga urg‘u berilgan. Professional sarlavha tayyorlash mexanizmi va non-professional sarlavhalardagi kamchiliklar gazetalar misolida o‘rganilgan.

Kalit so‘zlar: Fokus, auditoriya, sarlavha, matbuot, ibora, aqliy hujum, uslub, grammatika, imlo, raqamli sarlavha, so‘roq sarlavha, bilvosita sarlavha

KIRISH (INTRODUCTION).

Insoniyatning vaqt oqimiga bo‘lgan qarashlari o‘zgarib, sutkaning 16 soatga aylanib qolganiga urg‘u berayotganlaridan ko‘rinib turibdiki, hech kimning ajratiladigan ortiqcha vaqti yo‘q. Axborot to‘foni esa, kun sayin kuchaysa kuchayadiki, sira pasaymaydi, aksincha yanada avjlanaveradi. Bu esa o‘z navbatida axborotning ko‘payishiga, axborot tarqatuvchilarining raqobati yanada jadallashishiga, maqsadli auditoriyani uzoq vaqt o‘ziga qarata bilishi, shu o‘rinda o‘zga auditoriyani ham o‘ziniki qilish uchun barcha imkoniyatlaridan mohirona va aynan o‘rnida foydalanishiga to‘g‘ri kelmoqda.

“Ikkinchi taassurot” hech nimani hal qilmaydi. Ya’ni siz tayyorlagan materialning birinchi taassuroti, siz munosib deb bilgan “ Sarlavha “ orqali namoyon bo‘ladi. O‘quvchi tomonidan talaffuz qilinish jarayonida, tilda oson o‘qiladigan so‘zlar kombinatsiyasi, tovushlar uyg‘unligi, mohiyatan o‘quvchida sirlilik uyg‘ota oladigan sarlavhalar bilan bir qatorda, ibora va frazalardan, yoki barchaga tanish mashhurlar nomidan foydalanish maqsadga muvofiqdir. Sarlavha matnning batamom mazmunini anglatishi emas, u haqida “Bashorat” qilishi, kalit so‘zlarni o‘z ichiga olishi va qiziqish uyg‘otishi kerak.

Matn mazmuni sarlavha orqali to‘liq anglatilsa, u holda materialni o‘qishga hojat qolmayi. Yozuvchi tomonidan keltirilgan har qanday fakt va ma’lumotlar auditoriya e‘tiboridan uzoqda bo‘ladi. Jurnalist material tayyorlashi qiyin bo‘lgani kabi, sarlavha

tanlash jarayoni ham murakkabdir. Matnda keltirilgan asosiy argumentdan sarlavha sifatida foydalanish ham, ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODLAR.

Ernest Xeminguey ta'kidlaganidek: “ Inshoning mohiyati soddalik orqali namoyon bo'lishi kerak.” Ammo o'ta sodda tuzilgan sarlavhalarda jonlilik yo'qolib, natijada jurnalist o'quvchilarini yo'qotadi. Sarlavha qanchalik mukammal ko'rinmasin, uni qaytadan ko'rib chiqish, uslubiy, grammatik va imloviy xatolarsiz ekaniga ishonch hosil qilish lozim. O'zgacha va qiziqarli sarlavha bilan omma e'tiboriga tushish, dangasa yozuvchilar uchun emas, chunki bu kuch va mahorat talab qiladi. Bugungi kunda keng ommalashgan sarlavhalardan biri bu- badiiy bo'lmagan ikki jumla orasiga ikki nuqta (:) qo'yib yozishdir. Misol tariqasida keltiradigan bo'lsak : “ Elektron tijorat imperiyalari : ko'p million dollarlik virtual biznes “. Nima? Nima uchun? Qanday ? qachon? kabi savol qolipidek sarlavhalar ham diqqatni tezda o'ziga tortadi. Masalan: “Qanday qilib erkaklarni boshqarish mumkin?” Bunday sarlavhalarda aqliy hujum mavjud deyish o'rinli bo'ladi, sababi har bir ayol hayotidagi erkakning o'zi istagandek bo'lishi uchun, barcha bilim va ko'nikmalarga ega bo'lishni istaydi, tabiiyki erkaklar ham bundan qanday himoyalaniшни o'ylab, ushbu nom ostidagi ma'lumotlarga ko'z yugurtirishga majbur bo'ladi. Sarlavhada raqamlardan foydalanish ham samarali usullardan bo'lib, u o'quvchida ishonch hissini uyg'otadi. Taqqoslang : “ 1) Agar baxtli bo'lishni istasangiz... 2) Baxtli bo'lishning 5ta siri” Ikkinchi sarlavha maqola haqida aniqroq tushuncha berib, uning uzun maqola emasligi, faqat 5 sababdan iboratligi, bunda o'quvchi vaqtini oqilona o'tkazishi mumkinligini his qilishga yordam beradi. Sarlavhada tanqidiy jumladan foydalanish, materialning ham mazmuni tanqiddan iborat ekanini anglatadi. Bahs-munozarali mavzular o'ta nozik masala bo'lib, u keng ko'lamlı tadqiqot va isbotlarnı talab qiladi.

Shunday ekan bu doiradagi sarlavhalarda bir nechta ma'no ifodalovchi ibora va jumladan foydalanish tavsiya etilmaydi. Sababi u ikki taraflama ziddiyat keltirib chiqarishi mumkin. Materialning mukammal holatini saqlash o'ta muhimdir, unga jurnalistning shaxsiyati aralashmasligi kerak, chunki o'quvchini jurnalist hayoti qiziqitirmaydi, aksincha, unga mavzuning asl mohiyati singdirilishi lozim. Sarlavhada berilgan fokus, matnda ham aynan ochib berilishi kerak, urg'u berilgan jumla izohlanmay, boshqa jumla tafsiloti haqida bayon qilish, o'quvchi hafsalasini so'ndiradi. Masalan: “ Kapalaklar tark etgan shahar”. Bu yerda fokus kapalaklarga emas, balki shaharga berilmoqda. Bundan ko'rinadiki, keltirilishi shart bo'lgan barcha fakt va ma'lumotlar shahar haqida yoziladi.

MUHOKAMA.

“Yangi O'zbekiston” gazetasining 2023-yil 4-mart kungi 44-sonida qo'llanilgan sarlavhalar: “Sifatli akademik ta'lim harbiy-vatanparvarlik, o'zlikni anglash omili”, “ Qayu millatda maktab o'lmasa, beshak xarob o'lgay...Yoxud Hamza

Hakimzoda Niyoziy hayotining hali o‘rganilmagan sahifalari”, “Pulni boshqarish san’ati buning uchun bilim va ko‘nikma zarur”. Tahririyat umumiy nomlardan keng foydalangan. Fikrimizcha, ushbu sarlavhalar juda uzun bo‘lib, o‘quvchida zerikish hissini uyg‘otadi. Qolaversa, sarlavha mazmunini yo‘qotmagan holda so‘zlarni qisqartirish imkoniyati mavjud.(Qayu millatda maktab o‘lmasa, beshak xarob o‘lgay...Yoxud Hamza hayotining o‘rganilmagan sahifalari. Bu yerda 3ta so‘z tushirib qoldirildi.)

“Xalq so‘zi” gazetasining 2023-yil 4-mart kungi 45-sonida qo‘llanilgan sarlavhalar: “Onalar doim e‘zozda”, “Xitoy kompaniyasi Buxoroda fotoelektr stansiyasi qurishni rejalashtirmoqda” Gazetada qo‘llangan sarlavhalar tipini an’anaviy deyish mumkin. Yuqorida aytib o‘tilgandek, ikkinchi sarlavhada mavzu yaqqol ochib berilgan, sirlilik yo‘qotilgan, maqolaning asl mohiyati nimada ekanligi, mavjud birgina fakt orqali sarlavhaga ko‘chirilgan.

“Mahalla” gazetasining 2023-yil 4-mart kungi 9-sonida qo‘llanilgan sarlavhalar: “Hokimni xalq tergap turishi kerak...(mi?)”, “ Dastur tufayli mahallamiz fayzli bo‘ldi”, “Qora uylar xorijda ham xoridorgir bo‘lyapti” Mahalla gazetasi misolida keltirilgan “Hokimni xalq tergap turishi kerak...(mi?) nomli maqola, shubhasiz ko‘pchilikning diqqat markazidan o‘rin egallaydi. Sarlavhada qo‘llanilgan ikki xil ma‘no ham, ya‘ni tergashi kerak ... tergashi kerakmi? jumllariga urg‘u berilyapti. Bir-birini to‘ldiruvchi xususiyatga ega bo‘lishi bilan bir qatorda, qiziqish uyg‘otish koeffitsienti ham ancha yuqori. “Dastur tufayli mahallamiz fayzli bo‘ldi” nomi bilan emas, “Mahallani fayzli qilgan dastur” nomidan foydalanilganda, sarlavhadagi ortiqcha so‘zdan qutulish va uning o‘qishlilik darajasini oshirishga yordam berardi. Keyingi “Qora uylar xorijda ham xoridorgir bo‘lyapti” sarlavhasida imloviy xato mavjud “xaridorgir” so‘zi “xoridorgir” shaklida yozilgan. Shuningdek ushbu sarlavhani “Xorijda xaridorgir Qora uylar” shaklida qisqa berish imkoniyati bor edi.

“Inter Futbol” gazetasining 2023-yil 2-mart kungi 18-sonida qo‘llanilgan sarlavhalar: “Yuventus darvozasini uch marta ishg‘ol etganman” Serdar Serdarov, “Arzonlashgan “YULDUZ”lar “, “To‘pchilarning tengsiz topilmasi”, “Hammasi bolalar tabassumi uchun “ kabi sarlavhalar, professional jurnalistlar tomonidan yozilgani ko‘rinib turibdi. Qahramon tilidan olingan “Yuventus darvozasini uch marta ishg‘ol etganman” sarlavhasi o‘quvchida qiziqish uyg‘otadi. Gazetada berilgan boshqa materiallarni o‘qishga ham undaydi. Material qahramon bilan savol-javob tarzida tayyorlangan bo‘lib, o‘quvchiga qiziq bo‘lgan va ta’sirchanlikni oshiruvchi savollardan foydalanilgan. “Arzonlashgan YULDUZLAR” sarlavhasiga esa ortiqcha to‘xtalishning hojati yo‘q, Eshitiboq inson tasavvurida jonli qiyofa akslantira oladi. “To‘pchilarning tengsiz topilmasi” ushbu sarlavha alliteratsiya ko‘rinishda, badiiy-publitsistik bo‘yoqda yozilgan.

“Kuch adolatda” gazetasining 2023-yil 3-mart kungi 9-sonida qo‘llanilgan sarlavha: “Soxta diplom yuzshuvutlikka sabab bo‘ldi “Bu nom ayni yil nomiga mos holda tanlanibgina qolmay, qonunbuzar shaxsning diplomning soxtalashtirishi, yakunida esa yuzshuvutlikka kelishi, shu 5 so‘z orqali, chiroyli yetkazilgan.

“Farg‘ona haqiqati” gazetasining 2023-yil 3-mart kungi 9-sonida qo‘llanilgan sarlavha: “Ayollar daftaridan chiqarishning “Farg‘onacha” usulimi?“. Ushbu maqola muallifi uzoq yillar davomida to‘plagan tajribasi asosida shunday mahoratli yozishga muvaffaq bo‘lganiga shubha yo‘q. Sarlavhada so‘roq gapdan foydalanib, kinoya mazmunini beruvchi so‘zlar kombinatsiyasidan foydalanilgan.

“Vatanparvar” gazetasining 2023-yil 3-mart kungi 9-sonida qo‘llanilgan sarlavha: “Yurt qo‘riganning- yurti buzilmas”, “Semizlik to‘qchilikmi? - Yo‘q kasallik”. Gazetada yangicha sarlavha qolipi ya‘ni “dialog” so‘zlarni sarlavha sifatida berish an‘anaga aylangan. Shuningdek, “Vatanparvar” gazetasi sarlavhalarda iboralardan keng foydalanadi.

“Yangi Sirdaryo” gazetasining 2023-yil 3-mart kungi 6-sonida qo‘llanilgan sarlavhalar: “Isiriq tutatgan edi...Yong‘in chiqdi “, “Yo‘lakdagi yo‘lto‘sar mashinalar”. Birinchi sarlavha o‘ta sodda so‘zlar ketma-ketligidan tuzilgan, uni “Isiriqdan yongan uy” ko‘rinishida berilsa, auditoriyaning ko‘p qismini o‘ziga tortgan bo‘lar edi.

XULOSA.

Sarlavhalar nafaqat o‘quvchi e‘tiborini jalb qilishi, balki jurnalist ijodi haqida xabar tarqatishi lozim. Materialning keng ommaga tarqalishi uchun, o‘quvchi o‘zi o‘qigan nomni eslab qolsagina, atrofdagilarga yetkazishi mumkin. Shuning uchun maqolaning o‘qishlilik koeffitsientini belgilovchi sarlavha, esda qolarli so‘zlar kombinatsiyasidan tuzilishi kerak.

Mukammal sarlavha yozishni boshlagan jurnalist, murakkab jumalardan voz kechadi. Masalan: “ Yulduz Usmonovanning “ Muhabbat” qo‘shig‘ini tinglash ta‘qiqlanadi” emas balki “Ta‘qiqlangan musiqa” singari qisqa va birdan diqqatni tortuvchi sarlavha. Murakkab jumalarni sarlavha sifatida ishlatish, faqat maqolaga qarshi ishlaydi. Yodda saqlash kerak bo‘lgan yana bir jihat, jurnalist yozgan materiali orqali notiqqligini isbotlashi emas, o‘quvchiga kerakli bo‘lgan ma‘lumotni yetkazishi kerak. Shuningdek, boshqa mualliflarning sarlavhalarini nusxalashdan saqlanish lozim.

Adabiyotlar ro‘yxati:

1. www.indeed.com
2. fledu.uz
3. www.customessaymeister.com
4. www.writersrepublic.com
5. www-wikihow-com.cdn.ampproject.org
6. www.zippia.com

XITOIY FUNDAMENTAL TA'LIMI TARAQQIYOTINI TAHLIL QILISHNING “UCH O‘LCHAMLI” DOIRALARI

Xojibekov Ro‘zimurod Uyg‘un o‘g‘li

O‘zbekiston-Finlandiya pedagogika instituti

Aniq va tabiiy fanlarni o‘qitish metodikasi (fizika va astronomiya) mutaxassisligining
2-bosqich magistranti

Annotatsiya: So‘nggi yillarda Xitoyda oliy ta‘lim sifati sezilarli darajada yaxshilandi. O‘tgan yil yakunlari bo‘yicha Xitoyning 23 ta oliy o‘quv yurti dunyoning eng yaxshi 500 ta universitetlari qatoriga kiritilgani ham buning dalilidir. Pekin va Shanxay universitetlari mahalliy abituriyentlar orasida eng mashhuri hisoblanadi. Xitoy universitetlarida nufuzli mutaxassisliklar uchun raqobat juda katta. Shu sababli, ko‘pchilik bitiruvchilar o‘qishga kirish imkoniyatlarini real baholaydilar.

Kalit so‘zlar: fundamental ta‘lim, sifat va miqdor, nazariy bilim, amaliyot, taraqqiyot, tahlil, avval harakat, so‘ngra bilim.

Qadimgi Xitoy fanlari o‘z navbatida sifat va miqdorga bo‘lingan. Sifat fanlari – bu tibbiyot, alkimyo, munajjimlik, geometriya va turar joy binolarining qulay joylashuvi o‘rtasidagi bog‘liqlikni ko‘rsatadigan, shuningdek, fizika, qadimgi tabiat falsafasiga o‘xshash va sehrli sxemalardan foydalangan holda tabiiy hodisalarni tahlil qilish uchun mikro va makroolamning mos kelish g‘oyasidir.

Miqdoriy fanlarga esa algebraik hususiyatlarga ega bo‘lgan matematik, geometrik, matematik garmonika esa Pifagor tipidagi fan bo‘lib musiqa usullarini yaratishning sonli qonuniyatlarini o‘rganadi va astranomik hodisalarni bo‘ysindiruvchi matematik astranomiya kirtadi.

Bizning zamonamizda zamonaviy ilm fan nuqtai nazaridan qadimgi Xitoy fanining yutuqlari va yuksakliklarini amalga oshirish juda qiyin. O‘tgan asrda ham moddalarning asosiy tarkibi haqida turli hil fikrlarga ega bo‘lgan ilmiy maktablar mavjud edi [1].

Ularning g‘oya va nazariyalarida moddalar va ularning turli darajadagi o‘zgarishlari aks etgan. Qadimgi Xitoy olimlari hech qanday apparat va jihozlarsiz atomda elektronlar, neytronlar va protonlar mavjudligini, barcha moddalar kelib chiqishi va shaklidan qatiiy nazar atomlardan tashkil topganligini aniqlaganliklari bizga aql bovar qilmaydigan tuyuladi, Qadimgi Xitoy mutafakkirlari xatto zarracha tezlatgizchdan foydalanmasdan ham mikroskopik darajada turli bo‘shliqlarda moddalar mavjudligini bilishgan.

Abatta, Xitoy ta‘limi taraqqiyoti yo‘li "Xitoy siyosati xususiyati" nuqtayi nazaridan tahlil qilinsa, xitoycha kontekst va Xitoycha taraqqiyot yo‘lining o‘ziga

xosligi ko‘zga tashlanadi, lekin bular, baribir, tashqi sabablardir. Ta’lim nuqtayi nazaridan ichkaridan nazariya va amaliyot o‘rtasidagi murakkab o‘zaro munosabatni ham o‘rganish kerak. Zamonaviy davr konteksti nuqtai nazaridan ta’lim sohasidagi har qanday islohotlar ko‘proq o‘ziga xos aniq bir maqsadga qaratilgan amaliyot hisoblanadi. Bu aniq maqsadga qaratilganlik ikkita omil bilan bog‘liq, birinchidan, o‘quvchilar uchun ta’lim jarayoni har qanday maktabda «bir martalik» yoki «qaytalanmaydigan»dir, shu bois ta’lim sohasidagi har qanday islohotlar tajribasi o‘quvchilarning rivojlanishiga salbiy ta’sir ko‘rsatmasligi uchun puxta loyihalashtirilishi zarur: ikkinchidan, ta’lim nazariyasining muntazam boyib, joriy qilib borilishi sharoitida ushbu barcha islohotlar tajribalari amaliy muammolarni yechish jarayonida ta’lim nazariyasi madadiga tayanishi. ta’lim nazariyasi talablariga javob berishi yoki ta’lim nazariyasi bilan faol muloqotni yo‘lga qo‘yishi shart.

Agar islohotlar va ochiq siyosati o‘tkazilganidan keyin fundamental ta’lim taraqqiyotiga sabab bo‘lgan turli darajada, katta-kichik hududlar, maktablarda amalga oshirilgan harakatlar va islohotlar tadqiq qilinsa, OO‘Ylari yoki tadqiqot muassasalaridagi ko‘plab ta’limning professional tadqiqotchilari ishtirokini ham ko‘rish mumkin, shu tariqa ta’lim nazariyachilari va amaliyotchilari o‘rtasida o‘zaro munosabat va muloqot yuzaga keltirilmoqda [2]. Ayniqsa, hozir ko‘plab hududiy yoki maktab darajasidagi yangilanishlar OO‘Ylari hamda boshlang‘ich va o‘rta maktablardagi kasbdoshlarning birgalikda ishlashi orqali amalga oshirilmoqda, nazariya va amaliyot aloqasi masalasi muqarrar “real masala”bo‘lib qoldi. Professor Ye Lan ta’kidlaganidek, “bu ta’lim islohotlari amaliyoti masalasidir”. «Hozir nazariyachilar bisyor, OO‘Ylarimiz o‘qituvchilari va ilmiy-tadqiqot sohasi vakillari - barcha mazkur masala ustida ishlamoqda, lekin nazariya va amaliyot muammosi hal bo‘lganmi? Fikrimcha, ular o‘rtasida farqlar mavjud, ularni o‘rganish shart.

Aslida, ta’limdagi yangilanishlar maydonida nazariya va amaliyotning mazkur modelida uchta tur ko‘zga tashlanadi.

1) “Nazariyani tatbiq qilish” modeli. Mavjud nisbatan yetuk nazariya ta’lim amaliyotida qo‘llaniladi, bu ancha keng tarqalgan model. U dastlab anglash, shundan keyingina harakat qilish kerak (ya’ni avval nazariya, so‘ngra amaliyot) deya uqtiradi, uning fikricha, amaliyot hamisha nazariy boshqaruvga muhtoj, maqsadga muvofiq amaliyotning majburiy sharti to‘g‘ri nazariya hisoblanadi.

2. “Nazariyaning amaliyotda namoyon bo‘lishi” modeli. Bu model amalda mavjud bo‘lgan amaliyotdan nazariya yaratishni yoki mavjud amaliyotga nazariy asoslar qidirishni nazarda tutadi. Mazkur modul «avval harakat, so‘ngra bilim kerak» deb ta’kidlaydi, uning ishonishicha, amaliyot nazariyadan oldin paydo bo‘ladi, samarali ta’lim amaliyoti ishonchli ta’lim nazariyasining manbai hisoblanadi, shu bois ta’lim nazariyasi real, aniq va boy ta’lim amaliyotidan dunyoga kelishi mumkin.

3. “Ikki tomonlama tashkil etish” modeli. Bu model nazariya va amaliyotning ikki

tomonlama hamkorligi, birgalikda tashkil etilishini nazarda tutadi. Agar avvalgi ikki modelda nazariya va amaliyot o'rtasidagi aloqalar sodda, tadrijiy bo'lsa, mazkur modelda ularning aloqalari ikki tomonlama va sinxronidir. Bu model nazariya yoki amaliyotdan qaysi biri muhimroq degan savolga javob qaytarishdan bosh tortadi. Bir tomondan, modelning e'tiroficha, ularning ikkalasi ham nisbatan mustaqil va o'z xususiyatlari hamda vazifalariga ega, shu bois bir-birining o'rnini bosishi yoki shunchaki bir butun bo'lib birlashishi imkonsiz, aynan mana shu mustaqil xususiyat ikki tomonlama hamkorlik hamja muloqot imkoniyati va zaruratini taqdim etadi; boshqa tomondan, maktabdagi yangilanishlardagi nazariya va amaliyotning teng qiymatli holatiga urg'u beradi, faol munosabatlar tufayli ular muntazam rekonstruksiya imkoniyatini qo'lga kiritadi, bundan ham muhimrog'i, birgalikda yangi shakllar va yangi vaziyatni yuzaga keltiradi. Buning uchun tajriba maydoni maktab hisoblanadi, markazda yangilanishlar joylashadi, ta'lim nazariyachilari va amaliyotchilarini birlashtirishni rag'batlantiradi, «tadqiqot-amaliyot» jamiyatini shakllantiradi.

Shunday qilib, xulosa tariqasida yuqoridagi ma'lumotlarni tahlil qilib Xitoyning jahon kashfiyoti va ilmiy bilimlari tarixiga qo'shgan hissasi haqiqatdan ham katta va katta qiziqish uyg'otadi degan xulosaga kelishimiz mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Xitoyda astronomik kuzatishlar [Elektron resurs] //Kirish manzili :: // [www.asha piter.ru/06_01_Lab/06_01_Lab_Astronimy_see_history_01.htm](http://www.ashapiter.ru/06_01_Lab/06_01_Lab_Astronimy_see_history_01.htm)
VasilevL. S.Xitoy tarixi: darslik.-M.: Oniks, 2007y
2. Qadimgi Xitoy olimlari alkimyo haqida ma'lumotga ega edilar [Elektron resurs] //Kirish manzili: #"justify" >So' nggi chiqarilgan sana: 11/11/2013

INFORMATIKA VA AXBOROT TEXNOLOGIYALARI FANINI O‘QITISHDA O‘QUVCHILAR BILAN ISHLASHNING ZAMONAVIY METODLARI

Ergashev Elyor Erkin o‘g‘li

Jizzax davlat pedagogika unversituti

Ta’limda axobort texnologiyalar yo‘nalish magistri

Anotatsiya: Ta’lim tizmida pedagogik va axbort texnologiyadan, internet axborot resurslaridan hamda konferensiya usulidan va turli xili online test, online viktorina, online krasvord foydalanish o‘quvchilarni olayotgan bilimlarni yuqori saviyada bo‘lishiga samarali yordam beradi va ular kelgusida yetuk va malakali kadrlar va mutaxassislar bo‘lib chiqishga imkon yaratadi.

Kalit so‘zlar: AKT, Internet, Online dasturi tizimlar, GoSoapBox, Kahoot

Maktab - bu ta’lim markazi bo‘lib, ular yashashni, sevishni, yaratishni, poydevor qo‘yishni o‘rgatadi va siz yashayotgan har kuni qandaydir yangi kashfiyot yoki izlanishlar bilan hayratga soladi va zavqlantiradi. Abadiy bolalik va o‘tib borayotgan yoshlik dunyosi bolalar va o‘qituvchilar tomonidan birgalikda quriladi; bu bizning go‘zal, mustahkam va yorqin kelajagimiz, hayotda doimo talab.

Iqtidorli o‘quvchilar bilan ishlash muammolari ta’limni modernizatsiyalashning zamonaviy vazifalaridan biri bo‘lib, lekin u har qanday ta’lim tizimi rivojlanishining barcha bosqichlarida u yoki bu darajada mavjud bo‘lib kelgan va ta’limga tabaqalashtirilgan va individual yondashish orqali hal etilgan. Ustozning burchi va ne‘mati shundan iborat, deb bilaman. talabaning o‘zini namoyon qilishi va o‘zini anglash yo‘lini ko‘rsatishi uchun sharoit yaratish. Mening fanlarim - informatika va matematika shaxsni har tomonlama rivojlantirish, shuning uchun iqtidorli bolalarni aniqlash uchun katta imkoniyatlarga ega, chunki bu erda boshqa hech qanday joyda bo‘lmaganidek, fanlararo aloqalar amalga oshiriladi.

Mana bir necha yillardan buyon maktabimizda iqtidorli bolalar bilan ishlash dasturi amalga oshirilib kelinmoqda va maktabimizning har bir o‘qituvchisi iqtidorli bolalar bilan ishlashda ma’lum metod va usullardan foydalanmoqda. Shuning uchun ishimdan maqsadni matematika va informatika darslarida iqtidorli bolalar bilan ishlash tajribamni baham ko‘rish deb bilaman. Maqsadimga erishish uchun men quyidagi vazifalarni hal qilishim kerak: bolaning iqtidorligi tushunchasini aniqlash, informatika darslarida (ishning birinchi qismi), matematikada iqtidorli bolalar bilan ishlash shakllari va usullarini alohida ko‘rsatish. darslar (ishning ikkinchi qismi), shuningdek sinfdan tashqari mashg‘ulotlarda (ishning uchinchi qismi) va olingan natijalarni tahlil qilish.

Informatika darslarida iqtidorli bolalar bilan ishlash shakllari, texnikasi va usullari.

Iqtidorli bola - aqliy rivojlanishida tengdoshlaridan sezilarli darajada ustun bo'lgan yoki boshqa maxsus qobiliyatli (musiqiy, badiiy, sport va boshqalar) bolalar orasida ajralib turadigan bola.

Ko'pgina iqtidorli bolalar o'z tengdoshlaridan ajralib turadigan o'ziga xos xususiyatlarga ega: yuqori qiziqish va tadqiqot faoliyati mavjud. Erta yoshda ular sabab-oqibat munosabatlarini kuzatishga qodir, ajoyib xotiraga ega, ular ma'lumot va tajribani tasniflash qobiliyati, to'plangan bilimlardan keng foydalanish qobiliyati bilan ajralib turadi. Ko'pincha ularni katta so'z boyligi, diqqatni jamlash qobiliyati, ularni qiziqtirgan sohada natijalarga erishishda qat'iyatlilik jalb qiladi.

Maktabimiz o'quvchilari orasidan iqtidorli bolalarni aniqlay olmadim, ular orasida faqat tirishqoq, qiyinchiliklarga qaramay bilim olishga tayyor bolalar bor. Bu bolalarni men iqtidorli deb hisoblayman.

Ta'lim jarayonini tashkil etishning asosiy shakli darsdir. Bitta darsdagi shakl va uslublar sezilarli xilma-xilligi bilan ajralib turishi va farqlash va individuallashtirishga qaratilgan bo'lishi kerak. Ishning quyidagi shakllari va usullari keng qo'llanilishi kerak:

- jamoaviy ish shakllari;
- o'quvchining mustaqil kognitiv faoliyati;
- munozaralar, dialoglar;
- ijodiy topshiriqlar
- Seminarlar, mahorat darslari.

Informatika axborot jarayonlarini o'rganadigan fan bo'lganligi sababli, material turli xil sxemalar, ma'lumotlarni uzatish va qabul qilish sxemalari, sxemalar, semantik tarmoqlar va turli usullar bilan ishlash mumkin bo'lgan grafiklar bilan to'yingan.

O'rtacha o'quvchiga sxema bo'yicha ma'ruza qilishni taklif qilish mumkin, iqtidorli bolaga esa, aksincha, matn bo'yicha diagramma tuzishni taklif qilish mumkin. Har qanday ilmiy va hatto hayotiy vaziyatni semantik tarmoq (ertak, ma'lumotni qayta ishlash, tabiatdagi suv aylanishi) yordamida tasvirlash mumkin - iqtidorli bola uni tuzadi, oddiy o'quvchi uni o'qiydi.

Mantiqiy topshiriqlar informatika fanining ajralmas qismidir. Ular mantiqiy fikrlash rivojlangan bolalarni aniqlashga yordam beradi. Iqtidorli bola darhol mantiqiy zanjir tuzadi va javob beradi, qolganlari esa dastlabki ma'lumotlarni bir necha marta qayta o'qib chiqqandan keyingina javob oladilar.

Iqtidorli bola o'z-o'zidan ko'p narsalarni o'rganganligi sababli, sinfda mahorat darslari iqtidorli bolalar bilan ishlashning yana bir usuli hisoblanadi. Informatika bo'yicha maktab dasturi kompyuterning barcha imkoniyatlarini o'rganishga ta'sir qilmaydi, lekin iqtidorli bolalar bu imkoniyatlarni o'rganadilar va master-klassda

o‘zlari o‘rganganlarini ko‘rsatadilar va shu bilan sinfdoshlarida ham mavzuga, ham biror narsaga qiziqish uyg‘otadilar. noma’lum.

O‘ylaymanki, ilmiy-tadqiqot va loyiha faoliyati ham iqtidorli bolalar bilan ishlash shakllaridan biri ekanligi hech kimga yangilik bo‘lmaydi. Informatika darslarida men barcha bolalarni loyiha faoliyatiga qo‘shishga harakat qilaman - men bitta iqtidorli bolani va bir nechta kamroq muvaffaqiyatli bolalarni guruhga birlashtiraman. Bu erda iqtidorli bola tarbiyachi vazifasini bajaradi, ya’ni guruh ishiga rahbarlik qiladi va loyihaning qiyin qismini yaxshi bajaradi.

Amaliy topshiriqlar bo‘yicha men bir nechta vazifalardan iborat bo‘lgan bir nechta variantlar uchun kartalar tayyorlayman. Vazifa matni ostida men tushuntirishlar beraman - u yoki bu topshiriq qancha ball bilan baholanadi. Qoida tariqasida, oxirgi vazifa kuchli bola uchun vazifadir. (Men sinovda xuddi shunday foydalanaman).

Iqtidorli bolalar bilan darsdan tashqari ish shakllari va usullari.

Ish usullari va shakllarini sinf va sinfdan tashqariga bo‘lish mumkin. Sinfdan tashqari ish shakllari va usullari o‘quvchilarning iqtidorini aniqlash va rivojlantirish uchun keng imkoniyatlarga ega. Bular tanlovlar, to‘garaklar, olimpiadalarda qatnashish, musobaqalar. Talabalarning sinfdan tashqari ilmiy-tadqiqot ishlari tizimi alohida rol o‘ynaydi. Ushbu faoliyatning asosiy natijasi yuqori sinf o‘quvchilari tomonidan ilmiy-amaliy anjumanlarda taqdim etilgan yakuniy ishdir.

Iqtidorli bola bilan sinfdan tashqari ishning yana bir varianti - bu uning material bilan mustaqil ishlashiga e’tibor qaratiladigan individual darslar.

Agar siz informatika bo‘yicha darsdan tashqari mashg‘ulotlarni o‘tkazsangiz, u holda bolalar badiiy iste’dodni (chizmalar, taqdimotlar), dasturlash qobiliyatlarini va mantiqiy fikrlashni rivojlantirishi mumkin.

GoSoapBox - bu butun dunyo bo‘ylab o‘qituvchilar tomonidan o‘quvchilarni faollashtirish va real vaqt rejimida o‘quvchilarning tushunishini tushunish uchun foydalaniladigan veb-ga asoslangan bosish vositasi.

GoSoapBox-dan kim foydalanadi?

GoSoapBox’ning **Viktorinalari** va **Munozaralaridan foydalanadilar.** Bu LMS dan foydalanishdan ancha oson!

K-12 sinf xonalari

O‘rta maktab va o‘rta maktab o‘qituvchilari GoSoapBox-ning ko‘p qirrali funktsiyalar to‘plamidan va **anonimlikdan** o‘quvchilarning yuzini saqlab qolishlari va texnologiya sinflaridan zavqlanishlariga yordam berish uchun foydalanadilar.

Tadbirlar, konferensiyalar va uchrashuvlar

GoSoapBox-ning qardosh mahsuloti **Conferences.IO** yordamida ta’lim maydonidan tashqarida auditoriya ishtirokidagi to‘siqlarni yo‘q qilishingiz mumkin.

Talabalariniz o‘zaro anonim tarzda o‘zaro aloqada bo‘lib, ularga tengdoshlarining reaksiyalaridan xavotirlanmasdan o‘z fikrlari va savollariga hissa qo‘shishlariga imkon beradi.

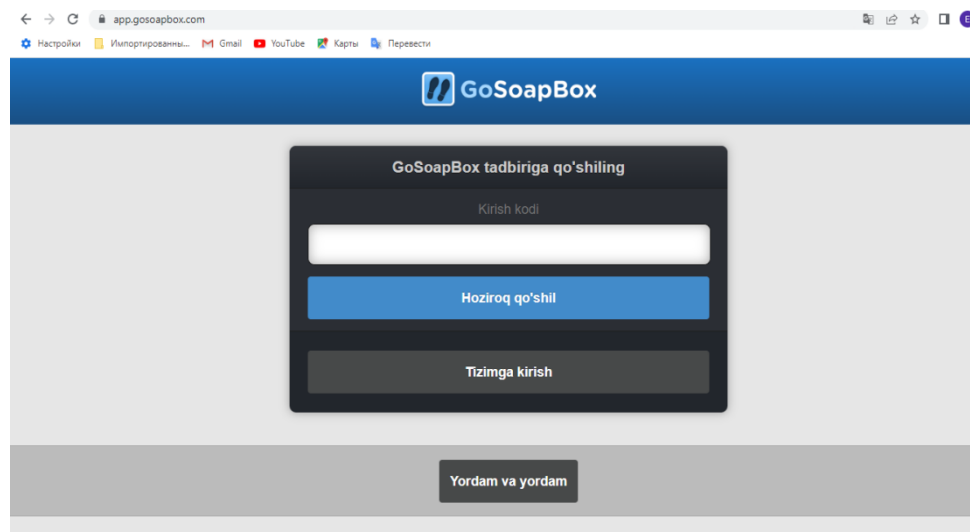
O‘qituvchi sifatida siz shaxsiylashtirilgan ta’lim haqida tushunchaga ega bo‘lish hamda har qanday nomaqbul foydalanishning oldini olish uchun kim nima deganini ko‘rishingiz mumkin.

nces.IO haqida ko‘proq bilib oling

GoSoapBox-da sizning talabalariniz savollar berishlari, o‘z fikr-mulohazalarini bildirishlari, viktorinalarda qatnashishlari va hokazolar mumkin bo‘lgan raqamli maydonga qo‘shilishadi. Hammani ishtirok etishga jalb qilish oson, bu talabalar uchun qiziqarli va siz sinfdagi tushunchani tezda baholay olasiz.

GoSoapBox yordamida o‘qituvchilar o‘z tadbiridagi ma’lumotlarni qulay elektron jadvalga eksport qilishlari mumkin. Elektron jadval o‘qituvchilarga o‘quvchilar qayerda yaxshi yoki qiynalayotganini, sinf miqyosida yoki individual ravishda bilish imkonini beradi.

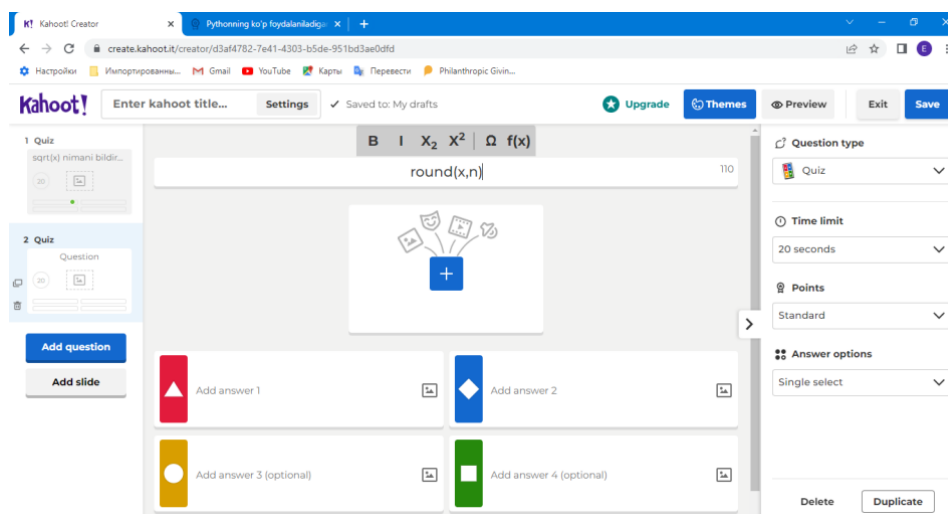
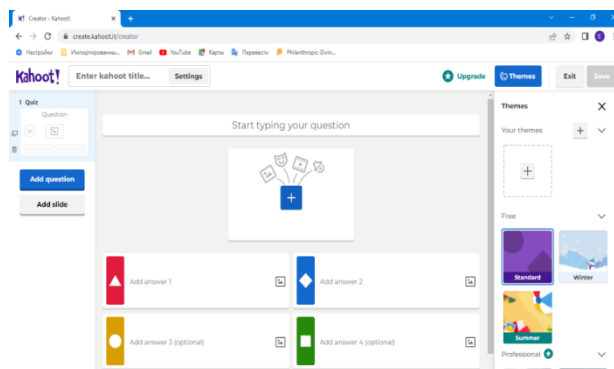
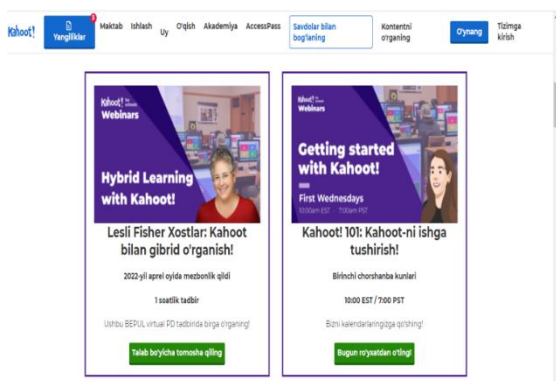
GoSoapBox - bu o‘qituvchilar o‘z sinflarida foydalanishlari uchun kuchli, moslashuvchan va intuitiv talabalar javob tizimi. O‘qituvchilar veb-qo‘llab-quvvatlovchi qurilmalardan foydalanib, raqamli ravishda talabalarni formativ baholashni o‘tkazish va o‘quvchilarning tushunishi haqida ilgari hech qachon imkoni bo‘lmagan tushunchaga ega bo‘lish uchun jalb qiladilar.

Kahoot! o‘yinga asoslangan ta’lim platformasi bo‘lib, maktablarda va boshqa ta’lim muassasalarida ta’lim texnologiyasi sifatida foydalaniladi. Uning "kahoots" o‘quv o‘yinlari foydalanuvchi tomonidan yaratilgan ko‘p tanlovli viktorinalar bo‘lib, ularga veb-brauzer yoki Kahoot ilovasi orqali kirish mumkin. Kahoot! talabalar bilimini tekshirish, formativ baholash uchun yoki an’anaviy sinf faoliyatidan tanaffus sifatida foydalanish mumkin. Kahoot! trivia viktorinalarini ham o‘z ichiga oladi. Bu

ta'lim platformasi Wooflash, Socrative kabi boshqa texnologik o'quv vositalariga o'xshaydi. yoki Quizlet.

Kahoot! ijtimoiy ta'lim uchun mo'ljallangan bo'lib, o'quvchilar interfaol doska, proyektor yoki kompyuter monitori kabi umumiy ekran atrofida to'plangan. Saytdan Skype Zoom yoki Google Hangouts kabi ekran almashish vositalari orqali ham foydalanish mumkin. ¹ O'yin dizayni shundayki, o'yinchilar o'z qurilmalaridan tez-tez qarab turishlari talab etiladi. O'yin jarayoni oddiy; barcha o'yinchilar yaratilgan o'yin PIN -kodi yordamida ulanish umumiy ekranda ko'rsatiladi va o'qituvchi, korxonah rahbari yoki boshqa shaxs tomonidan yaratilgan savollarga javob berish uchun qurilmadan foydalaning. Bu savollar mukofot ballariga o'zgartirilishi mumkin. Yaratuvchi o'yinchilar 0, 1000 yoki 2000 ball olishlarini tanlashi mumkin. O'yinchi olgan ballar o'yinchi qancha olishi mumkinligi va o'yinchi javob berish uchun qancha vaqt ketishiga qarab hisoblanadi. O'yinchi qanchalik tez javob bersa, o'yinchi to'g'ri javob bersa, shuncha ko'p ball oladi. Ballar har bir savoldan keyin peshqadamlar jadvalida ko'rsatiladi. O'yinchi, shuningdek, chiziqqa ega bo'lishi mumkin, ya'ni ular ko'proq savollarga ketma-ket javob berishdi. Ularning chizig'i qanchalik yaxshi bo'lsa, savolga to'g'ri javob berganda shuncha ko'p ball oladi.

Google Classroom

Google Classroom o‘qitish va o‘rganish uchun yagona joy. Foydalanish uchun qulay va xavfsiz vositamiz o‘qituvchilarga o‘rganish tajribasini boshqarish, o‘lchash va boyitishda yordam beradi.

Quizizz-o‘quvchilarni jalb qilish platformasini yaratuvchi va sotadigan hind ta’lim dasturiy kompaniyasi. Dastur sinf, guruh topshiriqlari, testdan oldingi ko‘rib chiqish, formativ baholash va pop viktorinalarda qo‘llaniladi.

Misol diagrammalar va shablonlar

[Keng shablon kutubxonamiz](#) va keng shakllar kutubxonamiz bilan diagrams.net va draw.io ilovalarimizdan foydalanib, turli sohalar uchun turli xil diagrammalarni yaratishingiz mumkin.

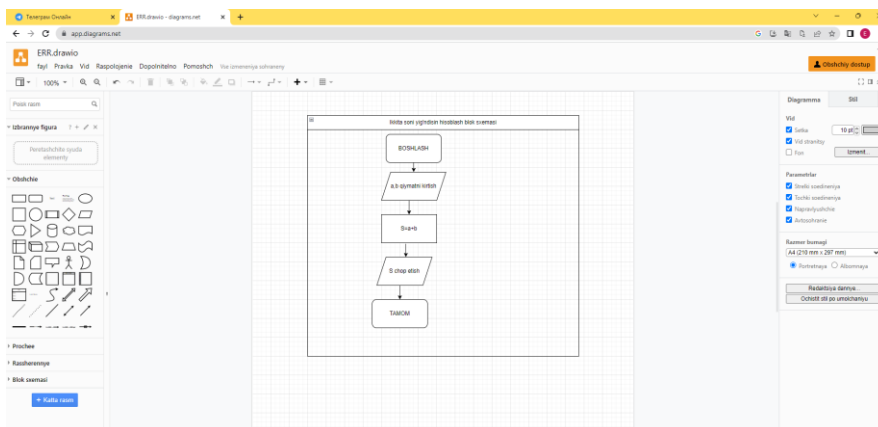
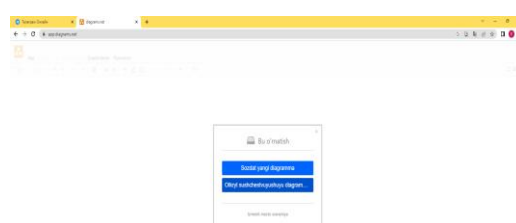
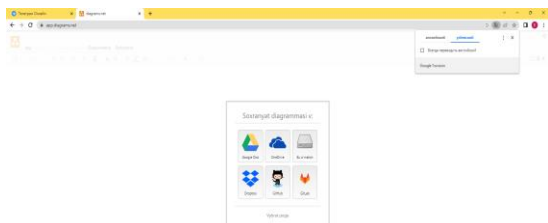
Diagrammani oching: diagrams.net ko‘rish dasturida kattalashtirish uchun ushbu sahifadagi diagramma tasvirini bosing. Uni muharrirda ochish uchun tomoshabin asboblari panelidagi qalam ustiga bosing.

Ushbu diagramma turi haqida ko‘proq bilib oling: Tegishli blog postini ko‘rish uchun har bir rasm ostidagi diagramma turi havolasini bosing.

Yuklab olish: Yuklab olish havolasini o‘ng tugmasini bosing va drawiodiagramma faylini [Github omborimizdan](#) qurilmangizga saqlang.

Diagramma turlari

Ushbu diagrammalarning barchasi [app.diagrams.net](#) yordamida yaratilgan

Xulosa.

Zamonaviy jamiyat maktab oldiga mustaqil, o‘z-o‘zini o‘rganishga qodir, mas’uliyatli, muloqot qilish qobiliyatiga ega fuqarolarni tayyorlash vazifasini qo‘yadi. Maktab hayot uchun bilim bera olmaydi, lekin o‘rgatish, doimiy o‘zini-o‘zi takomillashtirish istagini rivojlantirish uning asosiy vazifasidir. Maktabdan federal darajagacha bo‘lgan barcha hujjatlarda "iqtidorli bola" ni qo‘llab-quvvatlash ustuvor vazifa deb e‘lon qilingan.

Shuning uchun mening ishimning maqsadi iqtidorli bolalar bilan ishlash shakllari, usullari va usullarini ko‘rsatishga intilish edi. Informatika fani kompyuter, internet va turli texnologiyalar bilan bevosita bog‘liq bo‘lganligi sababli, bu yerda iqtidorli bolalarni o‘tkazib yubormaslik kerak, chunki ijtimoiy tarmoqlar va kompyuter o‘yinlarida informatika faniga qiziqish yo‘qolishi mumkin.

Matematikaga kelsak, bu fan har doim muhim bo‘lib qoladi va kelajakda kim bo‘lishingizdan qat’i nazar, hisoblay olish hamisha muhim bo‘lib qoladi.

Umuman olganda, iqtidorli bolalar bilan yaxshi ishlash quyidagilarga imkon beradi:

iqtidor va iste’dodning namoyon bo‘lishi uchun imkoniyatlar yaratish;

maktab o‘quvchilarining kasbiy yo‘nalishi, ijodkorligi va malakasini oshirishi uchun shart-sharoitlarni ta’minlash;

fan o‘qituvchilari ish tizimiga uslubiy ishlanmalar va axborot texnologiyalarini joriy etish;

sertifikatdan muvaffaqiyatli o‘tish va nufuzli universitetga kirish.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Bosova L.L. Informatikaning kombinatsiyalangan darslari / LL Bosova // Informatika va ta’lim. - 2000.
2. Davydova E.V. Maktabda informatika fanini chuqur o‘rganish bilan o‘qitish / E.V. Davydova, L.V. Dashkova // <http://www.psyedu/view.php?id=157>.
3. Dergacheva L.M. O‘qituvchining informatika darslarida didaktik o‘yinlardan foydalanishining uslubiy jihatlari / L.M. Dergacheva // Ta’limda yangi texnologiyalarni qo‘llash. - Troitsk, 2004. - 38-42 bet.
4. Drojjina E.V. Axborot texnologiyalari vositalaridan foydalanishning didaktik imkoniyatlari / E.V. Drojjina // Ta’limda yangi texnologiyalarni qo‘llash: - Troitsk, 2005. - 36-40 bet
5. app.gosoapbox.com, khoot.com, app.diagrams.net

СОЦИАЛЬНО-ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ОДИНОЧЕСТВА

Эргашева Гулнора Олтибой кизи

Студентка 3 курса направления педагогика-психология
Ферганский государственный университет

Аннотация. Одной из острых проблем современного мира является проблема одиночества, при которой взаимоотношения не складываются, нет ни любви, ни дружбы, ни вражды, когда люди равнодушны друг к другу. Данная статья раскрывает проблему одиночества с теоретической точки зрения.

Ключевые слова: одиночество, депрессивный настрой, изолированность, изоляция, печаль, отчуждение.

Одиночество - социально-психологическое состояние, которое охарактеризовано отсутствием контактов с социумом, эмоциональной незаинтересованностью индивида, отчужденческим поведением [1]. По исследованиям были выявлены несколько типов одиноких людей. Во-первых, это «безнадежно одинокие». Эти люди не испытывают удовольствия от их отношений, они не имели супруга, партнера в сексуальной жизни, редко устанавливают связь с каким-либо человеком. Зачастую, эти люди чувствуют отрешенность, покинутость при общении. Им присуще обвинять в одиночестве других людей. К этой группе относятся большинство разведенных женщин и мужчин. Во-вторых, это «временно одинокие». Это люди, которые достаточно привязаны к своим друзьям или знакомым, но испытывают недостаток в близкой привязанности. Им характерно чаще других вступать в социальные контакты в различных местах. По сравнению с другими, они наиболее социально активны. Для таких людей одиночество это что-то переходящее, они реже, чем другие одинокие, чувствуют себя покинутыми. К этой группе относятся множество мужчин и женщин, ни разу не состоявших в браке. В-третьих, это «пассивно и устойчиво одинокие». Они чувствуют недостаток в наличии партнера по интимной близости, им не хватает других связей, но они не выражают неудовлетворенности. Эти люди смирились со своим положением, принимают его как неизбежное, как данное. К этой группе относятся большинство овдовевших [2].

Одиночество - психическое состояние человека, которое сопровождается тягостными эмоциональными переживаниями и депрессивным настроением [3]. У совсем одиноких людей мало социальных контактов, они очень несчастны, связь с другими людьми ограничена. Одиночество это не всегда изолированность.

Можно находиться среди других, общаться с ними, но все равно чувствовать психологическую изоляцию.

Уровень одиночества не связан тем количеством лет, которое человек провел вне общения; люди, которые на протяжении всей жизни живут одни, иногда чувствуют себя менее одинокими, чем те люди, которым приходится часто находиться среди людей и контактировать с ними. Нельзя назвать одиноким человека, который не проявляет реакций одиночества, мало общаясь с другими. Симптомы психических расстройств обычно сопровождают истинные субъективные состояния одиночества. Они имеют форму аффектов с яркой негативной эмоциональной окраской. У всех людей реакции аффекта различны. Одни люди жалуются на то, что чувствуют страх, тревогу, другие жалуются на печаль, третьи рассказывают о горечи, гневе. Идеальное представление взаимоотношений оказывает мощное влияние на состояние одиночества. Люди, которые остро нуждаются в общении, будут чувствовать одиночество при контактах с ограниченным числом лиц, например, с одним или двумя, в то время как эти люди хотели контактировать со многими. Однако есть люди, которые не ощущают в себе потребности в общении, они могут не чувствовать того, что они одиноки, даже при условии полной изолированности.

Как правило, одинокий человек ощущает свою изолированность от других, считает невозможным для себя как нормальные межличностные отношения, так и установления с другими людьми отношений, типа любовь или дружба. Одинокий человек - это обычно депрессивная личность, у которой отсутствуют навыки общения с другими людьми, он считает себя непривлекательным, не таким как все. Такое отношение одинокого человека к самому себе сопровождается негативными аффектами, к которым относят такие чувства как злоба, несчастье, печаль. Такой человек всячески избегает общения с другими, изолируя себя от общества.

В заключении нужно отметить, что от одиночества бежать не нужно, а нужно подумать о том, что возможно сделать для его преодоления. Для этого необходимо напоминать себе, что у вас хорошие отношения с людьми, наличие в вас хороших качеств, нужно помнить, что одиночество не вечно, и дальше будет лучше. Нужно понимать, что большинство людей одиноки в какой-то определенный момент их жизни. Нужно искать пользу в своем нынешнем одиночестве. Также нужно стараться улучшить свою жизнь, то есть стараться проявлять больше дружелюбия к другим людям, делать что-то полезное для других.

Литература:

1. Словарь-справочник по социальной работе, под редакцией доктора

исторических наук, профессора Е.И. Хлопостовой, М.: «Юрист», 2000.

2. Bakhtiyorovna, Y. M. (2019). Socio-psychological features of feeling loneliness among students. *European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences* Vol, 7(12).

3. Юлдашева, М. Б., & Эргашова, З. (2021). Экспериментальное изучение чувства одиночества. *Universum: психология и образование*, (5 (83)), 31-33.

RANGLAR PSIXOLOGIYASINING INSONGA TA’SIRI

Zulayho Saminjonova

Amaliy psixologiya yo‘nalishi 2-bosqich talabasi

Farg‘ona davlat universiteti

Annotatsiya. Ranglar psixologiyasi bu inson xulqining determinantlari sifatida turli bo‘yoqlarni o‘rganishdir. Rang insonning idrok jarayoniga ta’sir qilib bevosiya hayotiy xulq-atvor va xatti-harakatlarini amalga oshirishida o‘z ifodasini topadi. Mazkur maqolada ranglarning psixologik tabiati tahlil qilinadi.

Kalit so‘zlar: rang, hissiy ta’sir, ranglar psixologiyasi, marketing, brending.

Bizni o‘rab turgan ranglar jismimizni hissiy kuch-quvvat bilan to‘ldiradi. Ranglar jilosi bizni hayratga soladi, ilhomlantiradi va, hattoki, hayotimizni o‘zgartirishga qodir bo‘ladi. Ranglarning tabiiy kuchi, ularning jismoniy asoslari, his-tuyg‘ularimizga ta’sir qilar ekan, ranglararo muhitni o‘zgartirish yo‘lini mustaqil ravishda tanlashga va baxtli hamda muvaffaqiyatli bo‘lish uchun to‘g‘ri kayfiyatga erishishga yordam beradi.

Men ranglar bilan bog‘liq faoliyat sohalaridan me’morlar, interyer dizaynerlari, dizaynerlar, stilistlarning ishlarini ko‘zdan kechirar ekanman, ular qanday fikrlar va his-tuyg‘ularni bizga yetkazmoqchi bo‘lishayotganini anglashga harakat qilaman, ularning yordami bilan hayotimizni qanday yaxshilashimiz mumkinligini o‘rganaman. Insonning o‘ziga bo‘lgan ishonchni oshirish va o‘zini ifoda etish uchun rangdan qanday foydalanish lozimligini o‘rganish lozim; rang bizga hayotning barcha sohalarida - yotoqxonangizdan tortib to kengash yig‘ilishigacha muvaffaqiyatga erishishga yordam berishini anglash darkor [3].

Ranglar insonlarda muayyan his-tuyg‘ularni yuzaga keltirishga qodir xususiyatga ega. Albatta, bunda insonning yoshi, jinsi va madaniy saviyasiga bog‘liq jihatlarni ham e’tiborga olish lozim. Ranglar psixologiyasini tadqiq qilishga oid izlanishlar zamonaviy psixologiya sohasida ko‘plab o‘tkazilmoqda. Ularda asosan ranglarning inson kayfiyatiga, xulq-atvoriga, kognitiv imkoniyatlariga va psixik jarayonlariga ta’sir qilish mexanizmlari ochib berishga urinishlarni ko‘rishimiz mumkin. Shu o‘rinda, ranglarga doir o‘ziga xos qirralarning mavjudligini ham inkor etmaslik lozim.

Ranglar psixologiyasi marketing va brending sohalarida ham keng qo‘llaniladi. Marketologlar rangni mahsulotlarni xarid qilish jarayonida muhim ta’sir kuchiga ega ekanligini uqtiradilar. Logotiplar esa mijozni jalb qilishda katta ahamiyatga ega ekanligi, bunda muayyan kompaniyaga tegishli mahsulotning individualligi bilan o‘ziga jalb qilish xususiyatiga ega ekanligi e’tirof etiladi. Chunki logotip aniq ranglar ifodasiga ega bo‘ladi. Masalan: Pushti rang Victoria’s Secret brendini ifodalaydi. Ranglar do‘konlar, supermarketlar, shoxobchalarning peshtaxtalarini bezashda muhim

hisoblanadi. Tadqiqotlarning ko‘rsatishicha, qizil rangli peshtaxta spontan xaridorlarni jalb qilsa, to‘q ko‘k rang inson tabiatiga ijobiy ta‘sir ko‘rsatadi. Qizil va sariq ranglarning qorishmasi ochlik hissini qo‘zg‘otishi sababli restoranlarni bezashda aynan shu rangga urg‘u beradilar. McDonald’s, Burger King hamda In-N-Out Burger kabi taomlanish shohobchalarining muvaffaqiyatli o‘sishi shu asosda yuzaga kelganligini tan olish darkor. Ushbu hodisa “ketchup va xantal” nazariyasi deb ataladi.

Nafaqat marketing ranglar psixologiyasiga oid tamoyillardan foydalanadi, balki tibbiy terapiya, sport, dizayn kabi sohalar ham o‘z faoliyatlarida ranglarga tez-tez murojaat qiladilar. Karl Yung ranglar psixologiyasini tavsiflovchi qarashlarning yuzaga kelishida ilk qadam qo‘ygan olimlardan biri hisoblanadi. U inson hayotida ranglarning sifatli xosligiga hamda ta‘sir mexanizmlarini ishlab chiqqan. Olimning fikricha, rang - ongostining ona tilidir.

Ranglar psixologiyasi psixologiyaning sohasi sifatida paydo bo‘lguniga qadar eramizdan avvalgi 2000 yillarda davolash usuli sifatida qo‘llanilgan. Qadimgi misrliklar rang bilan “davolash”ni kristallar hamda bo‘yalgan xonalar terapiyasi vositasida amalga oshirganlar. Tibbiyotga oid ilk risolalardan biri “Ney Szin”da aytilishicha, ranglar bilan davolash amaliyoti o‘sha davrlarda keng qo‘llanilgan.

Karl Yung XX asrda ranglarning tuzilishi va ahamiyati, shuningdek san‘at sifatidagi ranglar psixoterapiyasi kabi masalalar qiziqtirgan. Yungning tadqiqotlari mandallardan boshlab to Pikassoning ishlarigacha, hatto tillarang ranglarning universal ko‘rinishigacha tahlil qilishga bag‘ishlangan. Charlz A.Rayli II ning ta‘kidlashicha, “tillarang bo‘yoqlar yuksak ma‘naviyat va intuitsiyani ifodalaydi”. Ranglarni turli madaniyatlar va davrlar nuqtai nazariga ko‘ra hamda mijozlarining mustaqil yaratgan mandallarini o‘rganar ekan, K.Yung ranglarning tili yohud kodini ishlab chiqishga uringan. U ranglarning sirli olamini chuqur tadqiq qilib alkimyo transmutatsiyasiga yo‘lni ochadigan kalitni topgan [1]. Olimning izlanishlari zamonaviy ranglar psixologiyasining rivojlanishiga salmoqli hissa qo‘shgan.

Ranglar psixologiyasining talqini oltita tamoyilga asoslanadi:

1. Har bir rang muayyan belgini ifodalaydi.
2. Ranglarning belgilari yoki o‘zlashtirilgan belgiga yoki tabiiy nasliy belgiga tayanadi.
3. Ranglarni idrok qilish inson tomonidan baholashni namoyon qiladi.
4. Ranglarni baholash jarayoni muayyan xulq-atvorga undaydi.
5. Rang odatda o‘z ta‘sirini avtomatik ravishda amalga oshiradi.
6. Rangning belgisi va samarasi o‘zaro bog‘liq bo‘ladi [2].

Fikrlarimizni yakunlar ekanmiz, aytish joizki insonning ijtimoiy faoliyatida ranglardan maqsadli foydalaniladi. Chunki ularning inson ruhiyatiga ta‘siri qonuniydir. Biz turmush tarzimizni ranglar ishtirokisiz tasavvur qila olmaymiz. Bizning kundalik

hayotimizni qisman ranglar boshqarishini anglaganimizda ularning mohiyatlariga to‘g‘ri baho bergan bo‘lar edik.

Adabiyotlar:

1. Антоненко Е. Ю. Язык цвета / Е. Ю. Антоненко — «Фолио», 2011
2. Базыма Б.А. Цвет и психика. Монография. Харьков, 2001
3. Yuldasheva M., Saminjonova Z. Ranglarning psixologik tabiati.

Uslubiy qo‘llanma. – Farg‘ona: 2023 - 75 b.

TAFAKKUR USLUBINING DUNYOQARASHGA DOIR MOHIYATI

Abdullayev Temur Bobir o‘g‘li

Mirzo Ulug‘bek nomidagi O‘zbekiston Milliy Universiteti Ijtimoiy fanlar fakulteti
2-bosqich tayanch doktoranti

Annotatsiya: Bugungi kunda jahonda dunyoni bilishning dastlabki usulini, inson tafakkuri imkoniyatlarini ochib berish shaklini aniqlash muhim ahamiyat kasb etmoqda. Falsafiy dunyoqarash jamiyatdagi ziddiyatlarni bartaraf qilishda nafaqat ong, balki tasavvurlarga murojaat qilishni taqozo qilmoqda.

Kalit so‘zlar: tafakkur uslubi, ong, dunyoqarash, tasavvur, materiya.

Dunyo ilmiy manzarasining yangi qiyofasini shakllantirish va ularning ilmiy bilimlar bilan mutanosibligini ta‘minlashda tafakkur uslubi nihoyatda dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Inson o‘z taraqqiyotining dastlabki davrlaridanoq boshqa mavjudotlardan ongning mavjudligi bilan farq qilgan. Onging paydo bo‘lishi to‘g‘risidagi dastlabki tasavvurlarni qadimdan bizgacha yetib kelgan manbalarda duch kelamiz. Deyarli barcha faylasuflar, falsafiy ta‘limotlar va yo‘nalishlarni inson ichki olami va uning sir-sinoatlari o‘ziga jalb etgan. Qadimgi Xitoy, Hindiston, Yunonistondan tortib hozirgi zamonaviy falsafiy yo‘nalishlargacha, barchasida inson ichki olami, inson ongi va uning turli qonuniyatlari borasida o‘ziga xos tasavvurlar va g‘oyalar ilgari surilgan. Qadimdanoq insonlar o‘zlari uchun ikki xil olamni: obyektiv, insonning istak va ixtiyoridan tashqarida bo‘lgan Kosmosni va insonning ichki, subyektiv olamni tasavvur qila boshlashganligi manbalardan ma‘lum. [1, B.53]

Fransuz faylasufi Lyusen Levi-Bryulning inson tafakkurining kelib chiqishini tekshirishga bag‘ishlangan “Ibtidoiy tafakkur” nomli asarida ko‘pgina olimlar tomonidan to‘plangan faktik materiallarni umumlashtirishga urinib, ilmga zid “mantiqdan oldingi” va mantiqiy tafakkurlar nazariyasini ilgari surgan. Bu “nazariya” ga ko‘ra, kishilar jamiyat taraqqiyotining quyi bosqichlarida go‘yo mantiqiy tarzda mantiq qonunlari bo‘yicha fikrlaydigan, balki tasavvur yordamida aloqa qiladi. Shuningdek, mantiqiy tafakkur keyinroq, jamiyat taraqqiyotining yuqori bosqichlarida paydo bo‘lgan, aniqroq aytganda, yevropalik millatlar mantiqiy, “tuzem”liklar esa mantiqsiz fikrlaydilar. L.Levi-Bryul xotira tafakkurga bog‘liq emas, uning o‘zi mustaqil ravishda mavjud deb uqtiradi. Uning ta‘kidlashicha, “Sivilizatsiya jamiyati” kishilari fikrlaydilar, quyi jamiyat kishilari faqat eslash bilan cheklanadilar. “Bizning ijtimoiy tafakkur xazinamiz, - deb yozgan edi L.Levi-Bryul, - umumlashtirilib, bir-biriga bog‘liq tushunchalar yordamida bayon etiladi. Qoloq jamiyatlarda bu narsa ba‘zan cheksiz jamoaviy tasavvurlardan iborat bo‘ladi. Bu tasavvurlar juda murakkab

va hajman ham kattadir. Bu yerda u batamom xotira yordamida bayon etiladi”. [2, B.73]

Avstriyalik faylasuf-pozitivist Ernst Max insonning olamni bevosita sezish imkoniyati cheklangan, shu sababli olamda, tabiatda bo‘ladigan jarayonlarning aksadolarinigina eshitishi mumkinligini ta’kidlagan. Sezgilari bilish jarayonida katta rol o‘ynaydi. Ular odamlarni atrofdagi voqelik bilan bog‘laydi. Lekin sezgilarning ahamiyati qanchalik katta bo‘lmasin, ular obyektiv mavjud narsalarning inson ongidagi aksidan boshqa narsa emas. “Sezgi – bilishning zaruriy manbai, biroq bilish uchun sezishning o‘zi kifoya qilmaydi. Shunday narsalar va narsalarning xossalari mavjudki, o‘ta kichkinaligi tufayli ularni sezgilari ilg‘ay olmaydi. Narsalarning bunday xossalari faqat aql bilan idrok etiladi va bunday bilish ham haqiqiy bo‘lishi mumkin. Masalan, biz bo‘shliqlarni ham, barcha jismlarda mavjud atomlarni ham ko‘rmaymiz, eshitmaymiz va his qilmaymiz. Biroq aql yordamida biz ularning amalda mavjudligiga ishonch hosil qilamiz”. [3, B.82]

Yunon faylasufi Geraklit butun borliqning asosida moddiy narsa yotishini e’tirof qilish bilan, ongning materiyaga bo‘lgan munosabatini ham materialistlar ham hal qiladi. U, ong tan bilan bog‘liqligi, ongning ikkiyuzlamachiligini ta’kidlab, ongning o‘zini ham materiya deb biladi va ong bilan moddani tenglashtiradi. Bu Geraklit materializmi chegaralanganining nishonasidir. Umuman, bu kamchilik butun qadimgi Yunoniston materializmiga xos edi. Geraklit moddaning birlamchiligi va ongning ikkilamchiligi masalasini bilish sohasiga tatbiq qilishni ham materialistlar ham hal qiladi.

Geraklit narsalarni bilish mumkinligini e’tirof qilish bilan bir qatorda, bilish jarayonida sezgi organlari bilan tafakkurning asosiy rol o‘ynashiga ham katta ahamiyat beradi. Geraklit fikricha, bilish jarayoni kishi sezgi organlari olingan tasavvurlardan boshlanib, tafakkur orqali takomillashadi. Geraklit aytishicha, kishining sezgi organlari tashqi dunyo to‘g‘risida faqat ajralgan, ayrim ma’lumotlarinigina beradi, xolos, haqiqiy bilimni esa tafakkur orqaligina olish mumkin, deb hisoblagan.

Yana bir antik davr faylasuflaridan biri Demokrit bilish nazariyasini chuqur ishlab chiqish falsafa tarixida katta iz qoldirib ketdi. U dunyoni bilish mumkinligini e’tirof qildi va bilish jarayonining asosiy bosqichlarini materialistik asosda isbotlab berdi. Demokrit bilish jarayonining birinchi qilib sezgilarni oladi. Uning fikricha, har bir narsadan mayda moddiy obrazlar ajralib chiqib, bizning sezgi organlarimizga ta’sir etadi, shuning natijasida ongimizda narsalar to‘g‘risida ma’lum tasavvurlar paydo bo‘ladi.

Odamning o‘zi yashayotgan olam haqidagi tasavvurlari, unga munosabati dunyoqarash degan tushunchada ifodalanadi. Odamning dunyoqarashi beixtiyor yuzaga kelgan narsa emas. Dunyoqarash deyarli butunlay kishilarning hayot kechirish

sharoitlaridan kelib chiqadi. Kishilarning turmush sharoitlari turlicha bo‘lganligidan, dunyoqarashlari ham turlichadir.

Inson ongining borliqqa munosabati masalasi dunyoqarash doirasiga kiruvchi bilimlar ichida markaziy o‘rnini egallaydi. Dunyoqarashning ilmiy xarakteri – tafakkurning borliqqa munosabati masalasini ilmiy asosda hal etishga bog‘liqdir.

Tafakkurning borliqqa munosabati masalasi, dastavval, ularning qaysi biri birlamchi – borliq birlamchimi yoki tafakkur birlamchimi, degan masala sifatida qo‘yiladi. Masalani bu tartibda qo‘yish quyidagi mazmunga ega: odamlar uzoq davrlardan boshlab dunyoda ikki xil hodisa – moddiy va ruhiy, ideal hodisalar borligini ajrata bilganlar. Kishi ongidan tashqarida bo‘lgan hamma narsalar moddiy hodisalarga kiradi. Bular yer, tog‘lar, daryolar, o‘simliklar, hayvonlar va tabiatning boshqa juda ko‘p narsalaridan iborat. Kishining ongi esa, ruhiy hodisalarga kiradi. Bizning sezgilarimiz, tasavvurlarimiz, tushunchalarimiz shular jumlasidandir.

Tafakkur – obyektiv voqelikning inson ongida abstrakt aks etish jarayonidir. Insonlarning amaliy faoliyatlari shuni ko‘rsatadiki, inson ongi umuman moddiy dunyoning buyum va narsalarning to‘g‘ri aks ettiradi. Ammo, shu bilan birga, inson tafakkuri yaratgan tushunchalar, mulohaza va nazariyalarda doimo fantaziyaning zarrasi ham fikrning voqelikdan bir oz uzoqlashishi holati bo‘ladi. Bu hol shunda ifoda topadiki, odamlar tabiat hodisalarini bilayotganlarida, ularning ayrim xususiyatlarini payqamay qolishlari yoki, aksincha, hodisalarning boshqa xususiyatlariga haddan tashqari ahamiyat berib yuborishlari mumkin.

Xulosa qilib aytganda, inson tafakkuri doimo o‘zidan ilgari qoldirilgan bilimlarga va fanning muammolari bilan ish ko‘radi. Fan esa bu muammolarni yechish bilan birgalikda, amaliyotdan o‘zishi va unga ongli ravishda yo‘l ko‘rsatishi kerak bo‘ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. В.В. Чешев Проблема познания в философии. Томск, 2003.
2. Леви-Брюль. Первобытное мышление. - Москва., 1930.
3. Shermuxamedova N.A. Gnoseologiya - Bilish nazariyasi. – Toshkent: 2008.

TO‘PLAMNING JORDAN O‘LCHOVI VA UNGA OID MISOLLAR

Xolboyev Azamat
Juraboyeva Shoxida

TDPU Aniq va tabiiy fanlarni o‘qitish metodikasi (matematika) mutaxassisligi
2-bosqich magistri

Biz ko‘plab adabiyotlarda, darsliklarda Lebeg manosidagi o‘lchovli to‘plamlar va ularni xossalari haqida yetarlicha ma’lumotlarga egamiz [1-2]. Lekin boshqa o‘lchovlar va ularning xossalari haqida ma’lumotlar juda kam [2-4]. Bu maqolada Jordan o‘lchovi va to‘plamning Jordan manosidagi o‘lchovini hisoblash haqida bir nechta misollar keltirganmiz.

$E \subset R$ to‘plam Jordan manosida o‘lchovli to‘plam bo‘lishi uchun E to‘plamni o‘z ichiga oluvchi biror $F_1 = [a; b]$ kesma olinadi ($[a; b]$ kesmaning Jordan o‘lchovi $b - a$ ga teng deb qabul qilamiz). Keyin esa, L_1, l_1 sonlar aniqlanadi. Keyingi qadamda $F_1 = [a; b]$ teng ikkita kesmaga ajratiladi va L_2, l_2 sonlar aniqlanadi. Bu jarayon huddi shunday davom ettiriladi. n -qadamda $F_1 = [a; b]$ to‘plam teng 2^{n-1} ta kesmaga bo‘linib L_n, l_n sonlar aniqlanadi. Bu yerda L_n n -qadamda E to‘plamning kamida elementi qatnashgan kesmachalar sonini kesmachaning uzunligiga ko‘paytirishdan hosil bo‘lgan songa teng. l_n esa, n -qadamda barcha elementlari E to‘plamning elementlaridan tashkil topgan kesmachalar sonini kesmachaning uzunligiga ko‘paytirishdan hosil bo‘lgan songa teng. Natijada $\{L_n\}$ va $\{l_n\}$ sonli ketma-ketliklar hosil bo‘ladi. Agar bu ketma-ketliklar yaqinlashuvchi bo‘lib ularning limitlari teng bo‘lsa, u holda E to‘plam Jordan manosida o‘lchovli to‘plam deyiladi, aks holda E to‘plam Jordan manosida o‘lchovli to‘plam emas deyiladi.

Biz quyida bir nechta misollar yordamida to‘plamlarning Jordan manosida o‘lchovli yoki o‘lchovli emasligini ko‘rsatamiz.

1-misol. $E = (a; b)$ intervalning Jordan o‘lchovini hisoblang.

Yechish. $(a; b)$ to‘plamni o‘z ichiga oluvchi $F_1 = [a; b]$ kesmani olamiz. $F_1 = [a; b]$ kesmaning Jordan o‘lchovi $b - a$ ga teng. F_1 to‘plamning elementlari ichida kamida bitta E to‘plamning elementi tegishli bo‘lganligi uchun $L_1 = b - a$ ga, F_1 to‘plamning barcha elementlari E to‘plamning elementlaridan iborat bo‘lmaganligi uchun $l_1 = 0$ ga teng. Ikkinchi qadanda o‘lchovi $\frac{b-a}{2}$ ga teng bo‘lgan ikkita

$F_2^1 = \left[a; \frac{a+b}{2} \right]$ va $F_2^2 = \left[\frac{a+b}{2}; b \right]$ to‘plamlarni qaraymiz. F_2^1, F_2^2 to‘plamlarning

elementlari ichida kamida bitta E to‘plamning elementi bo‘lganligi uchun $L_2 = 2 \cdot \frac{b-a}{2} = b-a$ ga, F_2^1, F_2^2 to‘plamlarning barcha elementlari E to‘plamning elementlaridan iborat bo‘lmaganligi uchun $l_1 = 0$ ga teng. Keyingi qadamlarda,

$$L_3 = 4 \cdot \frac{b-a}{4} = b-a, l_3 = 2 \cdot \frac{b-a}{4} = \frac{b-a}{2}$$

$$L_4 = 8 \cdot \frac{b-a}{8} = b-a, l_4 = 6 \cdot \frac{b-a}{8} = \frac{3(b-a)}{4}$$

.....

$$L_n = 2^n \cdot \frac{b-a}{2^n} = b-a, l_n = (2^n - 2) \cdot \frac{b-a}{2^n} = b-a - \frac{b-a}{2^{n-1}}, n \geq 3$$

.....

ekanligini topamiz.

Jordan o‘lchovi tarifiga ko‘ra, n cheksizga intilganda limitga o‘tib $(a; b)$ intervalning Jordan o‘lchovi $b-a$ ga teng ekanligi kelib chiqdi.

Bu misoldan shuni xulosa qilishimiz mumkinki, $[a; b]$ kesma, $[a; b), (a; b]$ yarim intervallarning Jordan o‘lchovi ham $b-a$ ga teng bo‘ladi.

2-misol. Ushbu $E = (-2; 1] \cup [2; 4] \cup \{6\}$ to‘plamning Jordan o‘lchovini hisoblang.

Yechish. E to‘plamni o‘z ichiga oluvchi $F_1 = [-2; 6]$ to‘lamni qaraymiz. $F_1 = [-2; 6]$ to‘plamning Jordan o‘lchovi 8 ga teng. F_1 to‘plamning elementlari ichida kamida bitta E to‘plamning elementi tegishli bo‘lganligi uchun $L_1 = 8$ ga, F_1 to‘plamning barcha elementlari E to‘plamning elementlaridan iborat bo‘lmaganligi uchun $l_1 = 0$ ga teng.

Endi o‘lchovi 4 ga teng bo‘lgan ikkita $F_2^1 = [-2; 2]$ va $F_2^2 = [2; 6]$ to‘plamlarni olamiz. $F_2^1 \cap E \neq \emptyset, F_2^2 \cap E \neq \emptyset$ ekanligidan $L_2 = 2 \cdot 4 = 8$ ga teng bo‘ladi. $F_2^1 \not\subset E, F_2^2 \not\subset E$ ekanligidan $l_2 = 0 \cdot 4 = 0$ ga teng ekanligini topamiz.

Keyingi qadamda o‘lchovi 2 ga teng bo‘lgan to‘rtta $F_3^1 = [-2; 0], F_3^2 = [0; 2], F_3^3 = [2; 4], F_3^4 = [4; 6]$ to‘plamlarni olamiz. E to‘plam barcha to‘rtta to‘plamning har biri bilan kesishmasi bo‘sh bo‘lmaganligi uchun $L_3 = 4 \cdot 2 = 8$ ga teng. To‘rtta to‘plamdan $F_3^3 = [2; 4]$ to‘plam E to‘plamning qism to‘plami bo‘lganligi uchun $l_3 = 1 \cdot 2 = 2$ ga teng bo‘ladi.

O‘lchovi 1 ga teng bo‘lgan $F_4^1 = [-2; -1]$, $F_4^2 = [-1; 0]$, $F_4^3 = [0; 1]$, $F_4^4 = [1; 2]$, $F_4^5 = [2; 3]$, $F_4^6 = [3; 4]$, $F_4^7 = [4; 5]$, $F_4^8 = [5; 6]$ to‘plamlar uchun yuqoridagi mulohazalar yuritib $L_4 = 8 \cdot 1 = 8$ va $l_4 = 4 \cdot 1 = 4$ bo‘lishini topamiz.

Keyingi qadamda o‘lchovi 0,5 ga teng bo‘lgan 16 ta to‘plamni E to‘plam bilan tekshirib chiqamiz. Natijada $L_5 = 14 \cdot 0,5 = 7$ va $l_5 = 9 \cdot 0,5 = 4,5$ bo‘ladi. Navbatdagi qadamda o‘lchovi 0,25 ga teng 32 ta to‘plamni tekshirib, $L_6 = 24 \cdot 0,25 = 6$ va $l_6 = 19 \cdot 0,25 = 4,75$ ekanligini hisoblaymiz.

n -qadamda uzunligi 2^{4-n} ga teng bo‘lgan 2^{n-1} ta to‘plamni E to‘plam bilan tekshirib chiqamiz. Buning natijada, $L_n = (2 \cdot L_{n-1} \cdot 2^{n-5} - 4) \cdot 2^{4-n}$, $n \geq 6$ va $l_n = (2 \cdot l_{n-1} \cdot 2^{n-5} + 1) \cdot 2^{4-n}$, $n \geq 6$ ekanligi kelib chiqadi. Ushbu rekurent formula

$$L_n = L_{n-1} - 2^{6-n}, \quad l_n = l_{n-1} + 2^{4-n}, \quad n \geq 6$$

va $L_5 = 7$, $l_5 = 4,5$ ekanligidan

$$L_n = L_5 - 2^{6-n} - 2^{5-n} - \dots - 2^0, \quad l_n = l_5 + 2^{4-n} + 2^{3-n} + \dots + 2^{-2}$$

bo‘lishini topamiz. Bularni soddalashtirib,

$$L_n = 5 + 2^{6-n}, \quad l_n = 5 - 2^{4-n}$$

ketma-ketliklarni umumiy hadini aniqlaymiz.

Natijada, $L_n = 5 + 2^{6-n}$, $n \geq 6$ kamayuvchi, $l_n = 5 - 2^{4-n}$, $n \geq 6$ o‘svuvchi va $L_n > l_n$, $n \in \mathbb{N}$ shartni qanoatlantiruvchi ketma-ketliklarni hosil qilamiz. Bu ketma-ketliklar yaqinlashuvchi. n cheksizga intilganda ketma-ketliklarni limitini hisoblab,

$$\lim_{n \rightarrow \infty} L_n = \lim_{n \rightarrow \infty} (5 + 2^{6-n}) = 5$$

$$\lim_{n \rightarrow \infty} l_n = \lim_{n \rightarrow \infty} (5 - 2^{4-n}) = 5$$

ekanligini topamiz.

Jordan o‘lchovi tarifiga ko‘ra, $E = (-2; 1] \cup [2; 4] \cup \{6\}$ to‘plamning o‘lchovi 5 ga teng ekan.

Endi Jordan manosida o‘lchovli bo‘lmagan to‘plamga misol keltiramiz.

3-misol. Ushbu $E = [0; 1] \cap \mathbb{Q}$ ($[0; 1]$ kesmadagi barcha ratsional sonlar) to‘plamning Jordan o‘lchovini hisoblang.

Yechish. Birinchi E to‘plamni o‘z ichiga oluvchi $F_1 = [0; 1]$ to‘lamni qaraymiz. $F_1 = [0; 1]$ to‘plamning elementlari ichida E to‘plamning elementlari bo‘lganligi uchun $L_1 = 1$ ga, F_1 to‘plamning barcha elementlari E to‘plamning elementlaridan iborat bo‘lmaganligi uchun $l_1 = 0$ ga teng. Ikkinchi qadamda $F_2^1 = [0; 0,5]$ va $F_2^2 = [0,5; 1]$ to‘plamlarning elementlari ichida E to‘plamning elementlari bo‘lganligi

uchun $L_2 = 2 \cdot 0,5 = 1$ ga, F_2^1 va F_2^2 to‘plamning barcha elementlari E to‘plamning elementlaridan iborat bo‘lmaganligi uchun $l_2 = 0$ ga teng bo‘ladi. Ratsional sonlar zichlik xossasiga ko‘ra, keyingi qadamlarda ham $L_n = 1$ ga va $l_n = 0$ ga teng ekanligini osongina ko‘rsatish qiyin emas.

$$\lim_{n \rightarrow \infty} L_n = 1 \text{ va } \lim_{n \rightarrow \infty} l_n = 0 \text{ ekanligidan Jordan o'lchovi tarfiga ko'ra } E = [0; 1] \text{I } Q$$

to‘plamning Jordan o‘lchovi mavjud emasligi kelib chiqadi.

Bizga ma’lumki, $E = [0; 1] \text{I } Q$ to‘plamning Lebeg o‘lchovi 0 ga teng. Ushbu $E = [0; 1] \text{I } Q$ to‘plam Lebeg manosida o‘lchovli va Jordan monasida o‘lchovli bo‘lmagan to‘plamga misol bo‘lar ekan.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Sarimsakov T.A., Haqiqiy o‘zgaruvchining funksiyalari nazariyasi, “O‘zbekiston” nashriyoti, 1993-y.
2. Sh. Nematova "Matematika fanini o"qitishning nazariy masalalari va metodikasi", "Tafakkur nashriyot" T.: 2011-yil.
3. S.Alixonov "Matematika o"qitish metodikasi". T.: "O"qituvchi" nashriyoti-2008-yil.
4. D.I.Yunusova "Matematikani o"qitishning zamonaviy texnologiyalari" T.: "Fan" nash.-2010-yil.

O‘SMIR YOSHDAGI O‘QUVCHILARDA SUITSIDAL HOLATLARNING PSIXOPROFILAKTIKASI

Nasirova Shinar Otebaevna

Qoraqalpog‘iston Respublikasi Berdoq nomidagi QDU
Ekonomika fakulteti tyutori

Annotatsiya: Ushbu maqolada o‘smirlarning o‘ziga hos shaxs sifatleri, suitsidal holatlar, o‘z-o‘zini baholashdagi muammolar va echimlar bo‘yicha tavsiyalar keltirilgan.

Kalit so‘zlar: O‘smir, ijtimoylashuv, shaxs, suitsidal, globallashuv, psixoprofilaktika.

O‘smirlik davri eng murakkab va shu bilan birga muhim taraqqiyot bosqichidir. Ilk o‘smirlik 11-13 yoshni, katta o‘smirlik - 14 - 15 yoshlarni o‘z ichiga oladi. Bu davrning eng muhim hislati shundan iboratki, u bolalikdan o‘spirinlik, kattalikka, yoshlikdan etuklikka o‘tish davridir.

O‘smirlik - organizm taraqqiyotidagi shiddat va notekislik bilan xarakterlanib, bu davrda tananing intensiv tarzda rivojlanishi va suyaklarning qotishi ro‘y beradi. Yurak va qon tomirlar faoliyatida ham notekislik bo‘lib, bu ham bola fe‘lining o‘zgaruvchan, dinamik va ba‘zan noma‘qulliklar va noqulayliklarni keltirib chiqaradi. Bular albatta asab tizimiga ham o‘z ta‘sirini ko‘rsatib, bola tezga achchiqlanadigan yoki tormozlanish yuz berganda anchagacha depressiya holatidan chiqolmaydigan tushkunlikda qolishi ham mumkin.

O‘smir shaxsning takomillashuvi va shakllanishiga turtki bo‘lgan omillardan biri- o‘quv faoliyati motivlaridagi sifat o‘zgarishidir. Kichik maktab yoshidagi boladan farqli, o‘smir endi faqat bilimlar tizimiga ega bo‘lish, o‘qituvchining maqtovini eshitish va «5» baholarni ko‘paytirish uchun emas, balki tengqurlari orasida ma‘lum *ijobiy mavqeni egallash*, kelajakda yaxshi odam bo‘lish uchun o‘qish motivlari ustivor bo‘lib boradi. Lekin I.V. Dubrovinaning bergan ma‘lumotlariga ko‘ra, o‘quv faoliyati motivlari orasida umuman bilish, yangi bilimlarga ega bo‘lish motivi kuchsiz bo‘lgani sababli, ular maktabga borgisi kelmaydi, o‘qishga og‘rinib kelib, salbiy emotsiyalar va havotirlik hislarini boshdan kechiradilar (o‘rtacha 20% o‘quvchilar). Bu kattalarning o‘smir bilan ishlashini qiyinlashtiradi.[1]

O‘smirning shaxs sifatida taraqqiyotida ikki xil holat kuzatiladi: bir tomondan, boshqalar, tengqurlar bilan yaqinroq aloqada bo‘lishga intilish, guruh normalariga bo‘ysunish, ikkinchi tomondan, mustaqillikning oshishi hisobiga bola ichki ruhiy olamida ayrim qiyinchiliklar kuzatiladi. O‘zgalarni anglash bilan o‘z- o‘zini anglash o‘rtasida ham qarama-qarshiliklar paydo bo‘ladi. Ko‘pincha o‘smir o‘z imkoniyatlarini

yuqori baholaydi, boshqalar esa uning kuchi, irodasi va salohiyatiga ishonchsizlik bilan qaraydi. Lekin shunday bo‘lsa-da, o‘zini nima qilib bo‘lsa ham hech bo‘lmaganda tengqurlar jamiyati tomonidan tan olinishiga erishishga intiladi va ular bilan muloqot hayotining ma’nosiga aylanib qoladi. Agar mabodo o‘smir shu davrda biror sabab bilan tengqurlari jamiyati tomonidan inkor qilinsa, u bunga juda katta mudxish voqeaday qaraydi, maktabga bormay qo‘yishi, hattoki, suitsidal harakatlar (o‘z joniga qasd qilish) ni ham sodir etishi mumkin.

Voyaga etmaganlarniig *o‘z joniga qasd qilish* holatlarini tekshirish shuni ko‘rsatadiki, aksariyat suitsidlar ota-onalar, pedagoglarning ko‘polligi, sinfdoshlari bilan kelishmovchilik, turli mojarolar, atrofdagilarning e’tiborsizligi oqibatida, befarqlik, insofsizlik va shafqatsizlikka qarshi isyon sifatida yuz beradi.

Bugungi murakkab globallashuv davrida ma’naviyat sohasida vujudga kelayotgan dolzarb muammolarni hal etish, xalqimiz ma’naviyatini asrash, yuksaltirish, ayniksa, yosh avlodning qalbi va ongini turli zararli g‘oya xamda mafquralar ta’siridan saqlash, shuningdek, uni himoya qilish masalalari alohida e’tiborga molikdir. YOshlarimizning ma’naviy olamida bo‘shlik vujudga kelmasligi uchun ularning qalbi xamda ongida sog‘lom turmush tarzi, milliy va umummilliy qadriyatlarga hurmat-ehtirom tuyg‘usini bolalik davridanok shakllantirish muxim vazifa.

Maktab o‘quvchilarda suitsidal xulk-atvor alomatlarini ko‘rganda kanday choralar kurishi mumkin ?

Suitsidga moyil yoshlar odatda tug‘ridan-tug‘ri yordam izlashmaydi: shunga karamay, ulariing ota-onalari, muassasa ma’muriyati yoki tengdoshlari ogohlantiruvchi alomatlarni aniqlashi va o‘smirni saqlab qolish uchun qandaydir choralarni kurishi mumkin. [2]

Insonga quloq tutish orqali uning hayotini saqlab qolish mumkin! Agar siz o‘z joniga qasd kilmoqchi bo‘lgan birorta odamni bilsangiz yoki “*unda suitsidga moyillik bor*” degan gumonda bo‘lsangiz, u holda, xayotini saqlab qolishda unga yordam berishingiz mumkin, buning uchun shunchaki uning aytganlariga qulok tuting! O‘zini o‘ldirishga chog‘langan odamlar ko‘pincha “*mening xech kimga keragim yuk*”, “*mening boshqa ilojim yuq*” va “*men haqimda hech kim qayg‘urmaydi*” deb uylaydilar.

Odamlarni tinglash orqali ular bilan sodir bulayotgan hodisalarga va sodir bo‘lishi mumkin bo‘lgan narsalarga befarq emasligimizni namoyon etamiz.

Ota-onalar muassasa ma’muriyati yoki ijtimoiy psixologik markazlarga iloji boricha tezrok yordam so‘rab, murojaat qilishlari kerak.

Shuningdek, ta’lim muassasasi ma’muriyati va psixologi bunday uquvchilarni doimiy ravishda kuzatib borishi xamda parasuitsidal xolatdan to‘la chiqib ketguncha ular bilan birga bo‘lishi lozim. [3]

Umuman olganda o‘smirlik davridagi qiyinchiliklarning oldini olishning eng ishqochli va foydali yo‘li-bu uning biror narsaga turg‘un qiziqishiga erishish, faoliyat motivlarini mazmunliroq qilishdir. Masalan, shu davrda texnikaga qiziqib qolgan bola qiziqishini qondirish shart-sharoitining yaratilishi, bekor qolmasligiga erishish, har bir harakatini rag‘batlantirish, unga bir ish qo‘lidan keladigan odamday munosabatda bo‘lish katta pedagogik ahamiyatga ega. Uning qiziqishlarini bila turib, oldiga yangidan yangi maqsadlar qo‘yish- o‘smir bola shaxsining rivojiga asosdir. SHundagina uning o‘z «Men»i to‘g‘risidagi tasavvurlari ijobiy, o‘z-o‘ziga bahosi ob‘ektiv va adolatli bo‘ladi, o‘zining nimalarga qodirligi va kim ekanligi haqida yaxshi fikrlar paydo bo‘ladi.

Adabiyotlar ro‘yxati:

1. V.M.Karimova, F.A.Akramova «Psixologiya»Toshkent-2005.
- 2.Gilinskiy YA.I. Deviantologiya. SPb. YUridicheskiy tsentr Press. 2007.
- 3.N.Toyloqov «Voyaga etmaganlar o‘rtasida suitsid holatlarining oldini olish» metodik qo‘llanma.,Toshkent-2017.

BOSHLANG‘ICH SINFLARDA TA‘LIM SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA ZAMONAVIY PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALARNING O‘RNI

Orinbasar Saparov Baxievich

Qoraqalpog‘iston Respublikasi pedagoglarni yangi metodikalarga o‘rgatish milliy
markazi katta o‘qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada boshlang‘ich sinflarda zamonaviy pedagogik texnologiyalar asosida o‘qitish jarayonini interfoal metodlar tashkil etish masalalari to‘g‘risida so‘z etiladi.

Kalit so‘zlar: Kichik maktab yosh, o‘quv faoliyat, innovatsiya, pedagogik texnologiya, informatsion-kommunikatsiya.

Har bir jamiyatning kelajagi uning ajralmas qismi va hayoti zarurati bo‘lgan ta‘lim tizimining qay darajada rivojlanganligi bilan belgilanadi. Bugungi kunda mustaqil taraqqiyot yo‘lidan borayotgan mamlakatimizning uzluksiz ta‘lim tizimini isloh qilish va takomillashtirish, yangi sifat bosqichiga ko‘tarish, unga ilg‘or texnologiyalarini joriy qilish, ta‘lim samaradorligini oshirish davlat siyosati darajasiga ko‘tariladi.

Ta‘lim jarayonida o‘qitishning zamonaviy metodlari keng qo‘llanilmoqda. O‘qitishning zamonaviy metodlarini qo‘llash ta‘lim jarayonida yuqori samaradorlikka erishishga olib keladi. Ta‘lim metodlarini tanlashda har bir darsning didaktik vazifasidan kelib chiqib tanlash maqsadga muvofiq sanaladi.

An‘anaviy dars shaklini saqlab qolgan holda, unga turli-tuman ta‘lim oluvchilar faoliyatini faollashtiradigan metodlar bilan boyitish ta‘lim oluvchilarning o‘zlashtirish darajasining ko‘tarilishiga olib keladi. Buning uchun dars jarayoni oqilona tashkil qilinishi, ta‘lim beruvchi tomonidan ta‘lim oluvchilarning qiziqishini orttirib, ularning ta‘lim jarayonida faolligi muttasil rag‘batlantirilib turilishi, o‘quv materialini kichik-kichik bo‘laklarga bo‘lib, ularning mazmunini ochishda aqliy hujum, kichik guruhlarda ishlash, bahs-munozara, muammoli vaziyat, yo‘naltiruvchi matn, loyiha, rolli o‘yinlar kabi metodlarni qo‘llash va ta‘lim oluvchilarni amaliy mashqlarni mustaqil bajarishga undash talab etiladi [1]

Kichik maktab yoshi - bu boshlang‘ich maktabning 1-4 sinflarida o‘qiydigan 6-11 yoshdagi bolalar. Yosh chegaralari va uning psixologik xususiyatlari ma‘lum bir vaqt uchun qabul qilingan ta‘lim tizimi, aqliy rivojlanish nazariyasi va yoshga bog‘liq psixologik davrlashtirish bilan belgilanadi.

Boshlang‘ich ta‘limda o‘qitish va tarbiyalashning natijalaridan biri, bolalarni zamonaviy kompyuter texnologiyalarini egallashga va ularning yordamida olingan

axborotlarni o‘z bilimni oshirishga qo‘llay olishga tayyor bo‘lishlari kerak. Bu maqsadlarni amalga oshirish uchun boshlang‘ich sinf o‘qituvchisi amalda kichik sinf o‘quvchilarini o‘qitishda turli strategiyalarni qo‘llashiga to‘g‘ri keladi. Va birinchi navbatda o‘quv–tarbiyaviy jarayonda information-kommunikatsiya texnologiyalardan foydalanishga o‘tishga to‘g‘ri keladi. Boshlang‘ich sinf darslarida information-kommunikatsiya texnologiyalardan foydalanish, o‘quvchilarni o‘rab turgan olam axborot oqimlarida yo‘l topa olish qobiliyatini rivojlanishiga, axborot bilan amaliy usullarda ishlay olish, zamonaviy texnik vositalar yordamida axborotlar bilan almasha olish tajribasini ortishiga olib keladi. Boshlang‘ich maktab darslarida information-kommunikatsiya texnologiyalardan foydalanish o‘qitishning tushuntiruvchi - ko‘rgazmalilik usulidan ishchanlik usuliga o‘tishga yordam beradi va unda bola o‘quv jarayonining faol sub’ektiga aylanadi. Bu o‘quvchilar bilimni ongli o‘zlashtirishini shartlab qo‘yadi. Boshlang‘ich maktabda information-kommunikatsiya texnologiyalardan foydalanish:

- o‘quvchilarda bilish jarayonini faollashtirishga;
- darslarni yuqori estetik darajada(muzikali, animatsiyali) o‘tishga;
- turli darajali topshiriqlarni qo‘llash yordamida, xar bir o‘quvchiga individual yondoshishga yordam beradi.

Demak, ishning dolzarbligini boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida matnli masalalarni erkin yecha olishni uddalashni shakllantirish uchun ta’lim jarayoniga information-kommunikatsiya texnologiyalarni joriy qilish zarurati shartlab qo‘ydi. Kichik yoshdagi bolalarga matematikani o‘qitish jarayonida information- kommunikatsiya texnologiyalardan tizimli va maqsadga yo‘naltirilgan foydalanish ularni matnli masalalarni tushungan holda yecha olishga o‘rgatadi, darsning mahsuldorligi va samaradorligini oshiradi, matematikaga qiziqishni kuchaytiradi va qo‘llab quvvatlaydi, shuningdek bilish jarayoni, fikrlash, diqqat, tasavvur qilish va fantaziyani rivojlantiradi.

Muammo bilan bog‘liq mavjud ishlarni tahlili shuni ko‘satmoqdaki matnli masalalarni yechish jarayoni – bu masalani o‘qiy bilish va tushunish, masala shartini va so‘ralayotgan narsani ajrata olish; masalani yechish rejasini tuzish, ma’lum berilganlar va noma’lumlarini (masala modelini qarash yoki fikr yuritish yo‘li bilan) bog‘lash; talabni qondirish, masaladagi savollarga (tajriba-sinov, arifmetik, algebraik, geometrik, mantiqiy kabi turli usullar bilan) javob topish; topilgan yechim to‘g‘riligini aniqlash va agar xato-kamchiliklar bo‘lsa ularni tuzatish. O‘quvchilarda masalani yechishda shakllanadigan bilimlarni amalga oshirish uchun o‘qituvchi masalani yechish rejasidan foydalanadi. Ko‘pincha bolalar harakat bilan bog‘liq bo‘lgan matnli masalalarni yechishda xatoga yo‘l qo‘yadilar, shuning uchun o‘qituvchi bunday hollarda multimediyali ko‘rinishlardan foydalanadi. SHuningdek, ko‘rgazmali rasmlar,

tablitsa, sxema va diagrammalar tuzish kabi modellashtirish usullaridan ham foydalanadilar. [2]

Shunday qilib boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida matnli masalalarni erkin yecha olishni uddalashni shakllantirish uchun ta‘lim jarayoniga information-kommunikatsiya texnologiyalarni joriy qilish zamonaviy boshlang‘ich maktab dolzarb muammosi xisoblanadi. Bugun boshlang‘ich sinf o‘qituvchi ixtiyoriy predmetni information- kommunikatsiya texnologiyalardan foydalanib o‘ta olishi kerak. Undan foydalangan holda dars o‘tish degani – bu ko‘rgazmali, rangli, axborotli, interfaol, o‘qituvchi va o‘quvchining vaqtini tejash, o‘quvchiga o‘z tempida ishlashga imkon berish, o‘qituvchiga o‘quvchilar bilan differentsiallashgan va individual ishlash imkonini berish, o‘qitish natijalarini nazorat qilish va tez baholash imkoniyatlarini beradi.

Umuman olganda boshlang‘ich sinflarda maqsad sari aniq natijaga erishishlaridagi faoliyatlarini tizimlashtirishda, o‘quvchilar tomonidan o‘quv materialining mazmunini to‘liq o‘zlashtirishiga erishishlarida, o‘quv jarayonining har bir bosqichida amalga oshiriladigan ishlar ayniqsa o‘qituvchi tomonidan o‘qitish usul va texnologiyalarning to‘g‘ri tanlanishi talim samaradorligiga ijobiy tasir ko‘rsatadi.

Adabiyotlar ro‘yxati

1. Ishmuhamedov R.J, Abduqodirov A., Pardaev A. Tarbiyada innovatsion texnologiyalar (ta‘lim muassasalari o‘qituvchilari, tarbiyachilari, guruh rahbarlari uchun amaliy tavsiyalar).– T.: Iste‘dod, 2010.-yil
2. M.Zufarova «Pedagogik psixologiya» O‘quv qo‘llana Fergana-2007.
3. F.I.XAYDAROV, N.I.XALILOVA «Umumiy psixologiya» Toshkent-2010.

O‘SMIR YOSHDAGI O‘QUVCHILARNING TAFFAKUR FIKRLASHINI RIVOJLANTIRISH

Yusupov Quvanish Dawletbaevish

Qoraqalpog‘iston Respublikasi pedagoglarni yangi metodikalarga o‘rgatish milliy markazi katta o‘qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada o‘smir yoshdagi o‘kuvchilarning o‘ziga hos xususiyatlari va aql taffakurini rivojlantirish bo‘yicha tavsiyalar berilgan.

Kalit so‘zlar: O‘smir, taffakur, rivojlanish, usul, o‘quv faoliyati, fikrlash, taraqqiyot.

O‘smirlik davri eng murakkab va shu bilan birga muhim taraqqiyot bosqichidir. Ilk o‘smirlik 11-13 yoshni, katta o‘smirlik - 14 - 15 yoshlarni o‘z ichiga oladi. Bu davrning eng muhim hislati shundan iboratki, u bolalikdan o‘spirinlik, kattalikka, yoshlikdan etuklikka o‘tish davridir. O‘smirlik - organizm taraqqiyotidagi shiddat va notekislik bilan xarakterlanib, bu davrda tananing intensiv tarzda rivojlanishi va suyaklarning qotishi ro‘y beradi. Yurak va qon tomirlar faoliyatida ham notekislik bo‘lib, bu ham bola fe‘lining o‘zgaruvchan, dinamik va ba‘zan noma‘qulliklar va noqulayliklarni keltirib chiqaradi. Bular albatta asab tizimiga ham o‘z ta‘sirini ko‘rsatib, bola tezga achchiqlanadigan yoki tormozlanish yuz berganda anchagacha depressiya holatidan chiqolmaydigan tushkunlikda qolishi ham mumkin. [1]

Maktab ta‘limining bevosita ta‘siri bilan o‘smirda uzini anglash jarayoni rivojlana boshlaydi. U o‘zining fikriga, mustaqil qarashiga, biror masala yuzasidan o‘z mulohazasiga ega bo‘lishi uchun harakat qiladi. Shuning uchun o‘qituvchi yoki otanonaning aytganlariga, kitob va darsliklarga tanqidiy nuqtay nazardan qaraydi. Ko‘pincha o‘qituvchining mulohazasidan, darslikdan xato va kamchiliklarni topishga intilib, o‘z gapida turib, ayrim fikrlarga qat‘iy e‘tiroz bildirishga, tortishishga va bahslashishga moyil bo‘ladi. Aqlning tanqidiyligi ayrim hollarda o‘qituvchi bilan uquvchi o‘rtasida “anglashilmovchilik g‘ovi” ni vujudga keltiradi. Aqlning «tanqidiyligi» o‘smirning asosiy xususiyatlaridan biri bo‘lib, u o‘z galar fikrini turli bahonalar, sabablar bilan yo‘qqa chiqarishga qaratilgan bo‘ladi.

Tafakkurning mustaqilligi inson uchun juda katta ahamiyatga ega. O‘qituvchi dars jarayonida va darsdan tashqari vaqtlarda, har kanday og‘ir shart-sharoitlarda ham turli usullar bilan bu xislatni qullab-quvvatlashi, uning rivojlanishi uchun imkoniyat yaratishi kerak. SHuni ham esdan chiqarmaslik lozimki, dastlabki davrda o‘smirning nuqtai nazarini, mulohazalaridagi xatolarini, muvaffaqiyatsizliklarini yomonlash, uni izza qilish, izzat-nafsiga tegish, masxaralash mutlaqo mumkin emas. Aks holda o‘smir

aqlining ajoyib sifati barbod bo‘ladi va uning o‘zi jamiyat hamda tabiat qonunlariga, holatlariga befarq qaraydigan shaxsga aylanib qoladi. [2]

Qanday qilib o‘smirlar tafakkurini shakllantirsa bo‘ladi?

O‘qituvchi tafakkurni to‘g‘ri rivojlantirish uchun har bir imkoniyatni to‘la ishga solishi lozim: 1) o‘smirlarni to‘g‘ri ta’rif berishga, analiz qilishga, taqqoslashga, abstraksiyalash va umumlashtirishga o‘rgatishi shart; 2) o‘z fikrini to‘g‘ri, ravon va aniq izhor etish yo‘lini tushuntirishi; 3) mustaqil ravishda hukm va xulosa chiqarish, mulohaza yuritish kabi fikr yuritish shakllari ularda aqliy ko‘nikma va malakalarni o‘stiradi va oqibat natijada rivojlanish amalga oshiriladi.

YUqoridagi vazifalarni amalga oshirish uchun avvalo o‘smirlar oldiga turli-tuman ob’ektlarni mustaqil taqqoslash, ulardagi o‘xshash va tafovutni topish zaruriyatini qo‘yish shart. Buning uchun o‘smirlar diqqatini ushbu savollarga javob berishga qaratish maqsadga muvofiqdir. Jumladan, “Bu holatda qanday umumiylik mavjud?”, “Ushbu narsalar qaysi belgi va jihatlari bilan bir-birlaridan farq qiladi?”, “Mazkur narsalar va hodisalar o‘rtasida qanday o‘xshashlik belgisi bor?” va boshqalar.

Biologiya fanlarida o‘quvchilarga mox (yo‘sin) bilan suv o‘tini, zamburug‘ning poyasi bilan ildiz sistemasini taqqoslashni tavsiya etib, poyaning ildizdan, sporaning urug‘dan nimasi bilan farqlanishini aniqlash kabi vazifalar berish foydalidir. Ushbu natijalar psixolog E.M.Kudryavtseva tadqiqotlaridan bir namuna sifatida keltirib o‘tildi, xolos. Boshqa fanlar bo‘yicha ham xuddi shunga o‘xshash topshiriqlar berish mumkin: “Romb bilan kvadratni taqqoslang”, “Ravishdoshdan sifatdoshni qanday ajratsa bo‘ladi?”, “Kislorod bilan vodorodni solishtiring”, “Bir had ko‘p haddan qaysi tomonlari bilan farq qiladi?”, “Quldorlik tuzumi bilan feodal tuzumi o‘rtasida qanday o‘xshashlik va tafovutli jihatlari mavjud?”, “Tog‘ daryolari va pasttekislik daryolari o‘rtasida qanday o‘xshashliklar ko‘zga tashlanadi?” va hokazo.

Psixolog V.A.Krutetskiy o‘smir tafakkurining mustaqilligini faollashtirish maqsadida yangi o‘quv materialini evristik yo‘l bilan o‘zlashtirish foydali ekanligini ta’kidlab o‘tadi. Muallif muammoli-evristik metodning birin-ketin, ya’ni tadrijiy uch bosqichdan iboratligidan xabar beradi. Birinchi bosqichda o‘qituvchi tinglovchilar oldiga muammo qo‘yadi va uning ta’rifini aytib o‘tadi, o‘quvchilar esa muammoni echish uchun mustaqil yo‘l-yo‘riq qidiradilar. Ikkinchi bosqichda esa, o‘qituvchi o‘quvchilar oldiga muammoni mustaqil ta’riflash vazifasini qo‘yadi, lekin uni echishga yo‘llanma beradi. Uchinchi bosqichda bo‘lsa, o‘qituvchi muammoga ishora qilmaydi, balki o‘quvchilarni muammoni mustaqil analiz qilib chiqish, undan so‘ng ta’riflash, echish usullari va imkoniyatlarini qidirib topishga o‘rgatadi.

V.A.Krutetskiy tadqiqotidan ushbu misolni keltirib o‘tishni lozim deb topdik: Teorema, - “Uchburchakning ichki burchaklari yig‘indisi $2d$ ga teng”. Birinchi bosqich. O‘qituvchi deydi: “Har qanday uchburchakning ichki burchaklari yig‘indisi 180 gradusga teng. O‘ylab ko‘ring, qanday qilib bu teoremani isbot qilish mumkin?”.

Ikkinchi bosqich. O‘qituvchi: “Uchburchakning ichki burchaklari yig‘indisi nimaga teng ekanligini isbotlashga va aniqlashga harakat qilib ko‘ring. Bu o‘lchov doimiy bo‘lishi mumkinmi?”. Uchinchi bosqich. O‘qituvchi: “Uchburchak xossasini qidirib toping. Bu shaklning qaysi xossasini bilish zarur va qaysi biri qiziqarli?”. O‘quvchi taxminan mana bunday javob berishi mumkin: “Ichki burchaklar to‘g‘risida tasavvur qilish juda qiziqarlidir. SHuningdek, burchaklarning turli hajmda, doimiy o‘lchov miqdoriga tengligi yoki teng emasligi to‘g‘risidagi fikr ham kam ahamiyatli emas”. [3]

Umuman olganda o‘smirlarning taffakurini har hil usullar bilan takomillashtirib borishning ahamiyati ularning maktablarda dars jarayonida tabiiy va ijtimoiy hodisalarni to‘g‘ri tushunishi va konkret hulosalar chiqarishida yordam beradi va o‘zlarining qa‘tiyatli fikr mulohazasiga ega bo‘lib boradi.

Adabiyotlar ro‘yxati:

1. V.M.Karimova, F.A.Akramova «Psixologiya» Toshkent-2005.
2. E.G‘oziev «YOsh davrlar psixologiyasi» Toshkent-1994.
3. Ergash G‘oziev Ontogenez psixologiyasi Toshkent - 2010

TURP O'SIMLIGINING KIMYOVIY TARKIBI VA SHIFOBAXSH XUSUSIYATLARI

Asqarov Ibrohim Rahmonovich

O'zbekiston "TABOBAT" Akademiyasi raisi, O'zbekistonda xizmat ko'rsatgan
ixtirochi, kimyo fanlari doktori, professor.

Mo'minjonov Mirjalol Muqumjon o'g'li

O'zbekiston "TABOBAT" Akademiyasi raisi o'rinbosari,
kimyo fanlari doktori (DSc)

Hoshimova Gulchiroy Oxunjon qizi

Andijon davlat universiteti magistranti.

Annotatsiya: Turp iste'mol qilinadi lekin barglari chiqindi sifatida tashlab yuboriladi. Barglari tarkibida inson organizmi uchun foydali bo'lgan ko'plab kimyoviy elementlar va birikmalar mavjuddir. Mazkur maqolada mahalliy sharoitda yetishtirilgan turp bargi tarkibidagi makro- va mikroelementlar miqdori keltirilgan.

Kalit so'zlar: Turp o'simligi, kaliy, kalsiy, fosfor, revmatizm, qandli diabet.

Turp o'zining shifobaxsh xususiyati bilan boshqa sabzavotlardan ajralib turadi. Turp ildizmevasi minerallarga boy, o'rtacha 13% quruq moddalar, taxminan 2% oqsil, 8,4% uglevodlar, C, B1, B2 vitaminlari, organik kislotalar, efir moylari va glyukozydilar saqlaydi. Turp tarkibida oltingugurt saqlovchi, fitonsid xususiyatiga ega bo'lgan moddalar metilmerkaptan, sinirin va boshqalar hamda kaliy, kalsiy, fosfor, temir va magniy kabi elementlar ham mavjuddir. Turp safro hosil bo'lishini kuchaytiradi, ovqat hazm qilish bezlarining faoliyatini rag'batlantiradi, ichak harakatini yaxshilaydi, antisklerotik xususiyatlarga ega. Ushbu xususiyatlar ichak atoniyasi, ich qotishi, xolesistit va xolelitiyoz bilan ishtahani oshirish uchun turpdan foydalanishga imkon beradi [2].

Buyuk tabobat ilmi asoschisi Abu Ali ibn Sinoning aytishicha "Turpdagi eng kuchli narsa– urug'i, so'ngra po'sti, undan kegin bargi va nihoyat etidir. Bargi va bargining suvi sariq kasallikni yoqotadi, urug'i esa qorindagi yelni tarqatadi, ishtaxani oshiradi va jigar og'rig'ini yengillashtiradi" deb aytgan. Turpning nafaqat ildizmevasi foydali bo'libgina qolmay, uning barglari, ildizlari va urug'lari inson organizmida uchraydigan kasalliklarni davolash maqsadida ham ishlatiladi. Turp barglari odatda ozuqa mahsuloti sifatida ishlatilmaydi. Tadqiqotlarning ko'rsatishicha, turp barglari antioksidant va antimikrob faolliklarga ega bo'lgan mahsulotdir. Turp bargi tarkibidagi biologik faol moddalar tanani toksinlardan tozalashga yordam beradi. Turp bargi tarkibidagi ayrim birikmalar saraton kasalligida, jigarni viruslardan himoya qilishda, astma kabi bir qator kasalliklarni oldini olishda muhim rol o'ynaydi [2].

Turp ildizmevasi ozuqa mahsuloti sifatida keng qo‘llaniladi. Lekin barglari esa chiqindi sifatida tashlab yuboriladi. Koreya, Xitoy hamda Rossiyada turp barglaridan sabzavot sifatida foydalanishadi. Chunki turp bargi tarkibida inson organizmi uchun foydali bo‘lgan oqsil, yog‘, uglevodlar, alkaloidlar, organik kislotalar, fenollar, efirlar, terpenlar, steroidlar va oltingugurli birikmalar hamda karotin, askorbin kislotasi, makro- va mikroelementlar (Fe, K, Ca, Mg, Zn, Na) mavjuddir [3].

Turp barglarida ko‘plab vitaminlar va mikroelementlar mavjud. Avvalo, bu B vitaminlari:

- riboflavin (0,04 mg);
- tiamin (0,01 mg);
- xolin (6,5 mg);
- piridoksin (0,1 mg);
- pantotenik kislota (0,18 mg);
- folatlar (6 mg).

Bundan tashqari, barglari quyidagilarga boy:

- yod tanqis bo‘lgan mintaqalarimiz uchun juda muhim bo‘lgan yod (8 mg);
- kaliy (255 mg);
- ftor (30 mg);
- temir (1 mg);
- xrom (11 mg);
- rux (0,2 mg).

Turp barglarining ozuqaviy qiymati juda past. 100 grammida atigi 20 kkal mavjud. Turp bargining kalloriyasi kam va yuqori tolaga ega. Bu xususiyati bilan ozishga yordam beradi [4].

Turp bargida temirning borligi sababli, charchoqni yo‘qotish va kamqonlikni oldini olishga yordam beradi. Barg tarkibida kaliy, temir, C vitamin borligi sababli qon bosimini pasaytirish xususiyatiga ham ega. Bundan tashqari

- oqsil 1,2 gramm;
- yog ‘0,1 gramm;
- uglevodlar 3,4 gramm;
- organik kislotalar - 0,1 gramm;
- xun tolasi - 1,6 gramm.

Ushbu barglarning tarkibida juda ko‘p shakar mavjud - 100 gramm bargida taxminan 3 gramm, bu ularni eyishni osonlashtiradi. Turp bargida turp 6 barobar ko‘p miqdorda askorbin kislotasi mavjuddir[5].

Turp bargidan tayyorlangan damlamar qandli diabet, revmatizm va bavosil kabi kasalliklarni davolashda muhim ahamiyat kasb etmoqda. Xalq tabobatida turp barglari yordamida quyidagi kasalliklarni davolash bo'yicha ko'rsatmalar keltirilgan:

Gepatit, yoki xalq tilida sariq kasallik bilan og'riq odamlar turp barglarini maydalash va ekstraktini g'ovakli mato orqali elakdan o'tkazilishi kerak. O'n kun davomida har kuni yarim litrdan ushbu sharbatni iste'mol qilish sariqlikdan xalos bo'lishga yordam beradi.

Qandli diabet hozirgi zamonning eng keng tarqalgan kasalliklaridan biridir. Turp barglari qonda glyukoza darajasini pasaytiradi va diabetning oldini oladi.

Revmatizm dunyodagi eng og'riqli kasalliklardan biridir. Shakar va suvning teng miqdori bilan aralashirilgan turp barglari ekstrakti yallig'lanishga qarshi qo'llanilishi mumkin bo'lgan pasta hosil qiladi. Ushbu pastadan muntazam foydalanish og'riqni yengillashtiradi va shishishni kamaytiradi.

Bavosil, ya'ni gemorroyni davolashda quritilgan turp barglariga teng miqdorda shakar qo'shiladi va suv bilan aralashiriladi. Tayyor bo'lgan aralshma biroz tindirilib iste'mol qilinishi mumkin.

Turp barglari siydik pufagidagi toshlarni eritish qobiliyatiga ega. Turpning ezilgan barglaridan olingan yangi yormalar jarohatlar va kuyishlarni davolashda ishlatiladi. Bundan tashqari ezilgan barglari qichishishni, shishishni yengillashtiradi va davolanishni tezlashtiradi.

Turp bargidan tayyorlangan infuziyalar xalq tabobatida yallig'lanishga qarshi ishlatiladi.

1 osh qoshiq maydalangan turp barglarini 250 ml li issiq suvda 1 soat qoldiring va suzib tashlang. So'ng kuniga 3 mahal ovqatdan so'ng ichish tavsiya etiladi.

Adabiyotlar ro'yhati.

1. Abu Ali ibn Sino. "Tib qonunlari kitobi", O'zbekiston FA nashriyoti, Toshkent, 1960 y
2. I.R.Asqarov. Tabobat qomusi. Mumtoz so'z. Toshkent – 2019. –1590 b.
3. I.R Asqarov. Sirli tabobat. –T.: fan va texnologiyalar nashriyot-matbaa uyi. 2021. – B. 1084
4. <https://uz.rancholaorquidea.com/3935-description-benefits-and-harms-of-radish-tops-applic.html>
5. <https://floraug.com.ua/poleznaya-informatsiya/29-makro-i-mikroelementy-ikh-znachenie-v-zhizni-rastenij>

STEAM TA'LIMI O'QUVCHILARNING RIVOJLANISHINI TASHQI OLAM BILAN BEVOSITA BOG'LOVCHI VOSITA

Talipova Manzura

TDPU

Ta'lim va fan sohasini rivojlantirish davlat siyosati ma'no-mazmunidan va uning dolzarbligidan kelib chiqib, uni quyidagicha izohlash mumkin: birinchidan, yangi ta'lim tizimi, barkamol avlod kadrlarini tayyorlashdagi o'zgarishlar va yangicha yondashuvlar, zamonaviy kasb sohasining paydo bo'lgani hamda uning mamlakatimiz sharoiti bilan bog'liqligidir; ikkinchidan, ta'lim tushunchasi ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyot natijasida muayyan davrdan boshlab, inson faoliyatining alohida mustaqil sohasiga aylanib, jamiyatning ijtimoiy tajribasini keying bosqichga uzatadi; uchinchidan, ta'lim inson shaxsining intellektual-ma'naviy qirralarini shakllantirish, uning jamiyat ishlab chiqarishi va ijtimoiy, siyosiy, madaniy, ma'rifiy hayotida faol va muvaffaqiyatli ishtirokini ta'minlashga qaratilgan harakatlar yig'indisi bo'lib, ma'rifat hamda bilim berishni anglatadi; to'rtinchidan, fan jamiyatning ijtimoiy institutlaridan biri bo'lib, tabiat va jamiyat hayotini aks ettiruvchi ijtimoiy ong shakli. U katta ilmiy salohiyatini, ijodiy kuch quvvatini birlashtirib, an'naviy barkamol insonni tarbiyalashga, mamlakatda qudratli ilmiy salohiyatni yaratishga xizmat qiladi.

Respublikamiz taraqqiyoti ko'p jihatdan yosh avlodni yuksak ma'naviyat va intellectual salohiyat egasi qilib tarbiyalashga bog'liq bo'lib, shu jumladan, ta'lim sohasini isloh qilish va rivojlantirishga alohida e'tibor qaratildi. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining “Xalq ta'limini boshqarish tizimini takomillashtirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida”, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining “Zamonaviy maktab” Davlat dasturini tasdiqlash to'g'risida”gi qarori loyihasi kiritilishi natijasida, ekologik jihatdan toza materiallar va energiyaning muqobil manbalaridan foydalangan holda ishlab chiqilgan namunaviy loyihalar asosida zamonaviy maktablar qurish; maktablarni, shu jumladan, o'quv sinflari ichini yangi qulay mebellar, zamonaviy o'quv va laboratoriya jithozlari, darsliklar va o'quv-uslubiy materiallar, komp'yuter va mul'timedia texnikasi, videokuzatuv tizimlari bilan jihozlash; o'quv rejalari va dasturlarini optimallashtirish, innovatsion, shu jumladan, masofaviy pedagogik usullardan keng foydalanish, ushbu jarayonning samaradorligini butunlay oshirishni nazarda tutadi. Shunga ko'ra, Respublikamizning har bir hududlarida iqtidorli yoshlarni aniqlash maqsadida Prezident maktablari ochildi. Ular STEAM fanlarini o'qitishga ixtisoslashtirildi[1,2]. STEAM-maktab o'quvchilarini zamonaviy o'qitish metodikasi bo'lib, an'anaviy o'qitish tizimiga muqobil tizimdir. U bolalarni bir vaqtning o'zida Science (tabiiy fanlar), Technology (texnologiya), Engineering (muhandislik), Art (san'at) va Mathematics (matematika) bo'yicha

o'qitish tizimiga asoslangan, bunda o'quvchilar amaliy va ko'ngilochar loyihalar asosida saboq oladilar. STEM atamasi birinchi bo'lib, AQSHda maktab dasturiga kiritilgan bo'lib, o'quvchilarning ilmiy texnika yo'nalishlarida kompetensiyalarini rivojlantirishga qaratilgan bo'lib, bu yo'nalish kengaytirilib, atamaga qo'shimcha harflar kiritildi. Jumladan: “R”-robotic- robototexnikani qo'shib, STREM- deb yoki “A”-art –sa'natni qo'shib, STEAM deb atala boshlandi[3]. STEAM (S - tizim, T - texnologiya, E - muhandislik, A - san'at, M - matematika) - ilm-fan, texnologiya, muhandislik, san'at va matematikani birlashtiruvchi zamonaviy yondashuvdir. 501 Bugungi davr talabi dunyo ta'limi oldiga katta vazifalarni qo'ymoqda, ya'ni bolani kelajakda jamiyatda yashashga tayyorlashi kerak. Bunda birinchi navbatda tez o'zgarayotgan, yangilanib borayotgan axborotlar bilan uyg'un holda faol ishlaydigan kasb egalari timsolini bugungi o'quvchi yoshlarda shakllantirish lozim. Axborotni olish, qayta ishlash va amaliyotda foydalanish STEAM ta'limi dasturining asosini tashkil etadi. STEAM ta'limi o'quvchi yoshlarning rivojlanishini tashqi olam bilan bevosita bog'laydi. Ma'lumki, tabiiy fanlar atrofimizdagi olam bilan bevosita bog'liq texnologiya kundalik hayotimizda doimiy ravishda qo'llaniladi, muhandislik esa uylar, yo'llar, ko'priklar va mashina mexanizmlarda o'z aksini topgan, biror bir kasb, kundalik mag'ulotlarimiz ozmi-ko'pmi matematika fani bilan ham bog'langandir. STEAM ta'limi bir so'z bilan aytganda bir necha fanni birlashtiruvchi, o'quvchilarni nostandart muammolarni hal qilish va ularning orasidagi vazifalarni taqsimlashni safarbar etish qobiliyatini, nuqtai nazarini himoya qilish, tajriba va tavakkal qilish, tashabbusiga imkon beruvchi va kelajakda kasb tanlashga bo'lgan shaxsiy fazilatlarini tarbiyalovchi vositadir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 5-sentyabrdagi “Xalq ta'limi tizimiga boshqaruvning yangi tamoyillarini joriy etish chora-tadbirlari to'g'risida”gi PQ – 3931-son Qarori.
2. “Fizika va fizika yo'nalishlarida uzluksiz ta'lim sifatini va ilm-fan natijadorligini oshirish choratadbirlari to'g'risida”gi 2020-yil 12-avgustdagi PQ – 4805-son qarori
3. Diane Belcher, Ann M. Johns, Brian Paltridge. New directions in English for specific purposes research. The University of Michigan Press. 2011.
4. Мирзахмедов Б., Гофуров Н. ва бошқалар. Физика ва астрономия ўқитиш методикаси. Тошкент. 2010 й.

MUNDARIJA / TABLE OF CONTENTS / СОДЕРЖАНИЕ

1.	ONLAYN TURISTIK BOZORNING MOHIYATI VA HOZIRGI TENDENSIYASI Nasriddinov Shohrux Zayni o‘g‘li	4
2.	TERMINLARNING MUROJAAT BIRLIKLARI SIFATIDAGI LINGVOMADANIY XUSUSIYATLARI Jamoliddinova Dilnoza Mirxojiddinovna	7
3.	O‘SIMLIK QOPLAMIGA ANTROPOGEN OMILLARNING TA‘SIRI Bekzodbek Umarov Baxtiyorjon o‘g‘li Axmadov Qosimjon Furqat o‘g‘li	10
4.	МАТЕМАТИЧЕСКАЯ МОДЕЛЬ ДВИЖЕНИЯ ВОЛОКОН ПО ЗУБУ ДИСКРЕТИЗИРУЮЩЕГО БАРАБАНЧИКА ПРЯДИЛЬНАЯ МАШИНЫ Ураков Нуриддин Абраматов Жуманазарова Ситора Шо Назар кизи	13
5.	МУҲЙИДДИН ИБН АЛ-АРАБИЙ ҚАРАШЛАРИДА ТАСАВВУФ ФАЛСАФАСИНИНГ РИВОЖЛАНИШИ Пўлатов Сайёдбек Ҳасанович	16
6.	ТОРОНИМЛАРИНИНГ ШАКЛЛАНИШИДА ЕТНОНИМЛАРИНИНГ О‘РНИ Usmonova Sofiya Alimovna Avazmatova Shahzodaxon	19
7.	ПНЕВМОМЕХАНИК ЙИГИРУВ МАШИНАСИНИНГ БАРАБАНЧАНИНИНГ ДИНАМИК ТАҲЛИЛИ Ураков Нуриддин Абраматов Жуманазарова Ситора Шо Назар кизи	22
8.	XORIJIY TILNI O‘RGANISHDAGI ENG DOLZARB MUAMMOLAR Shahrizoda Abdumutalipova Hushnudjon qizi	26
9.	ФАРФОНА ВОДИЙСИДА АҲОЛИ ИЖТИМОЙ ҲОЛАТИ (XX АСРНИНГ 80 ЙИЛЛАРИ МИСОЛИДА) О.Бозоров	29
10.	MUSULMON BO‘LMAGAN MAMLAKATLARDA HALOL TURIZM STANDARTLARINI JORIY ETISH TAJRIBASI Asadov Nosirjon Nozim o‘g‘li	36
11.	HUSAYN VOIZ KOSHIFIYNING ASARLARIDA NUTQ MADANIYATIGA OID QARASHLARI Bekmuratova Gulzoda Sagindikovna	41
12.	INGLIZ TILIDAGI MAQTOV FRAZELOGIZMLARNING LINGVOKULTUROLOGIK TAHLILI Kadirova Dilfuza Alisherovna	44
13.	“INSON” KONSEPTI BILAN BOG‘LIQ METAFORA VA O‘XSHATISHLAR (SHAVKAT RAHMON IJODI MISOLIDA) Baxranova Muhayyo Rahmat qizi	47
14.	MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARNING KOMPITENSIYALARINI RIVOJLANTIRISHNING AXAMIYATI Buriyeva Sevara Rustamovna	51
15.	DISEASES AND MEDICINE EUPHEMISMS Hilola Ismailova Inomovna	54
16.	VIDEOARSLAR YARATISHDA NEYRON TARMOQLARDAN FOYDALANISH Ergashov Niyozxon Ilyozxon o‘g‘li	57
17.	FIZIKA O‘QITISHDA PEDAGOGIK SINERGETIKA Muxtorov Farhod Tuyliyevich	61

18.	DETAL ESKIZI VA TEXNIK RASMINI TUZISH Mamajonova Gulhayoxon Bahramjon qizi	65
19.	TAQSIMOT FUNKSIYA VA UNING XOSSALARI Umarov Xabibulla Raxmatullaevich1, Nafasov G‘anisher Abdurashidovich2, 3Mustafojev Rustamjon Akrom o‘g‘li,	68
20.	INTENSIV USULDA TOVAR BALIQLARNI YETISHTIRISH AFZALLIKLARI Baxodir Jumaboyev. Abdusalomova Maftuna Sheraliyevna.	72
21.	JALOLQUDUQ TUMANIDA JOYLASHGAN ZIYORATGOHLAR EKOLOGIYASI Akmalova Feruzaxon Furqat qizi	75
22.	MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARNI IJODIY QOBILİYATLARINI O‘STIRISHDA SAHNALASHTIRILGAN TEATR O‘YINLARINING O‘RNI Yuldasheva Madina Rashidovna	78
23.	CHIZMALARNI CHIZISHDA YO‘L QO‘YILADIGAN TIPIK XATOLAR VA ULARNING XUSUSIYATLARI Mamajonova Gulxayo Bahromjon qizi	81
24.	LOGOPEDIK TA‘SIR TAMOYILLARI VA METODLARI NIMA? Abdurahmonova Niginabonu Jahongir qizi Qurbonova Nazokatxon Iqboljon qizi	85
25.	ANTROPONIMLARDA SO‘ZLARARO MUNOSABATLARNING IFODALANISHI Gulira‘no Akramjanovna	89
26.	MAMLAKAT IQTISODIYOTINING RIVOJLANISHIDA TASHQI IQTISODIY ALOQALARNING O‘RNI Qosimova Yulduz Dusbekovna	93
27.	BUXORO DESTINATSIYASIDAGI TUROPERATORLAR FAOLIYATINI RIVOJLANTIRISHNING YO‘LLARI Ashurova Maftuna Sharifovna	97
28.	SCRIBING - KELAJAK TEXNOLOGIYASI Siddiqov I.M.	100
29.	BUXORO VILOYATINING MARKAZIY KOLLEKTORDA TUBAN SUVO‘TLARINING TARQALISHI Jo‘rayeva Maftuna Alijonovna	105
30.	MTT TARBIYALANUVCHILARI ONGIDA TABIATDA RANGLAR JILOSI TUSHUNCHASINI SHAKLLANTIRISH USULLARI Eshmurodova Aziza G‘ayrat qizi	108
31.	SUV RESURSLARI IFLOSLANISHI VA UNING TIRIK ORGANIZMLARIGA TA‘SIRI Omonov Doniyorbek Dilshodbek o‘g‘li Mamatqulova Ziyoda Ikromjon qizi Oqilova Hilola Muhiddin qizi	112
32.	OROL DENGIZI KECHA, BUGUN HAMDA ERTA MISOLIDA Abdulloyeva Go‘zal Xidirboy qizi	116
33.	O‘ZBEK VA INGLIZ TILLARIDAGI NUTQ VA MULOQOT FE‘LLARIDA DARAJALANISH Otaboyeva Mazmuna Raximovna	121
34.	SOBIQ TUZUMNING QATAG‘ONLIK SIYOSATI: TARIX VA TAXLIL Dilhasas To‘lanboyeva	126
35.	TURIZM FAOLIYATIDA RAQOBATBARDOSHLIKKA TA‘SIR ETUVCHI OMILLAR	129

	Karimova Fatima Abdurasulovna	
36.	PISA XALQARO BAHOLASH TOPSHIRIQLARIGA O‘XSHASH O‘QUV TOPSHIRIQLARI ASOSIDA TABIIY-ILMIY SAVODXONLIGINI RIVOJLANTIRISH TEXNOLOGIYASI Meliqo‘ziyev Dadaqo‘zi Juraqo‘ziyevich	132
37.	MAQSUD SHAYXZODANING TOSHKENTDAGI HAYOTI Qo‘ziyoyev Behruz Bahodir o‘g‘li Ochilov Bahodir Ramozon o‘g‘li	140
38.	ERROR CORRECTION IN FOREIGN LANGUAGE TEACHING Sodiqova Sayyoraxon Talabovna	144
39.	MAQSUD SHAYXZODA IJODIGA QO‘YILGAN TO‘SIQLAR Qo‘ziyoyev Behruz Bahodir o‘g‘li Ochilov Bahodir Ramozon o‘g‘li	146
40.	MAQSUD SHAYXZODANING “JALOLIDDIN MANGUBERDI” ASARINING YOZILISHI Qo‘ziyoyev Behruz Bahodir o‘g‘li Ochilov Bahodir Ramozon o‘g‘li	149
41.	ЮКЛАМАЛАР ГАП ҚОЛИПНИНГ ШАКЛЛАРИ СИФАТИДА Ойбек Бозоров	152
42.	MAQSUD SHAYXZODANING IJOD YO‘LI Qo‘ziyoyev Behruz Bahodir o‘g‘li Ochilov Bahodir Ramozon o‘g‘li	155
43.	RECENT FAREWELL Yuldasheva Dilfuza Muydinjanovna Kuzibayev Bekhruz Bahodir ugli	157
44.	ТВОРЧЕСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ МАКСУДА ШЕХЗАДЕ-ПЬЕСА «МИРЗО УЛУГБЕК» Юлдашева Дилфуза Муйдинжановна Кузибаев Бехруз Бахадир угли	160
45.	ТА‘ЛИМ ХИЗМАТЛАРИ БОЗОРИ ВА УНИНГ ТАРТИБГА СОЛИНИШИ Radjabova Gavxar Umarovna	165
46.	МАҚСУД ШЕЙХЗАДЕ-СУЛТАН ГАЗЕЛУЙ Юлдашева Дилфуза Муйдинжановна Кузибаев Бехруз Бахадир угли	169
47.	DORILMUALLIMIN Yuldasheva Dilfuza Muydinjanovna Kuzibayev Bekhruz Bahodir ugli	173
48.	UTILYSING THE THEORY OF EMOTIONAL INTELLIGENCE IN TEACHING ENGLISH Tuxtasinova Zilola Mukumovna	176
49.	UZUMNING URUG‘SIZ NAVLARINI HOSILDORLIK KO‘RSATKICHLARI Fayziyev Jamoliddin Nasirovich Shokirova Xabibaxon Xudoyberdi qizi Raxmonov Abduraxmon Abdurashid o‘g‘li	180
50.	ТА‘ЛИМ ТИЗИМИГА ОИД ЛОЙИHALАРНИ МОЛИЯЛАСHTIRISH VA BOSHQARISH XUSUSIYATLARI Nabijonov Muhammadjalil Tolibjon o‘g‘li J. Hoshimov	184
51.	МОЛИЯВИЙ ТЕХНОЛОГИЯЛАРНИНГ РИВОЖЛАНИШИ ОРҚАЛИ BANKLARNING TRANSFORMATSION SALOHİYATIGA TA‘SIRI Tolibjonov Xurshidjon	187
52.	СЎЗГА БЕЛГИ СИФАТИДА ЁНДАШИШ	192

		M.Раҳимова	
53.	UMUMIY FIZIKA DARSLARIDA MODULLI TA'LIM TEXNOLOGIYASINI AMALGA OSHIRISH UCHUN CHIZMALI ORGANAYZERLARDAN FOYDALANISH	Allamberdiyeva Sevara Abirqul qizi	194
54.	USING AUTHENTIC MATERIALS IN THE CLASSROOM TO TEACH FOREIGN LANGUAGES	Набиева Зулайхо	200
55.	KALSIYGA BOY BO'LGAN MAHSULOTLARNING SUYAKLARGA FOYDALI HUSUSIYATLARI	Usmonova Gulnoza Baxtiyarovna To'lakov Nurillo Qosimovich Aliyeva Nilufar Shovvozovna	203
56.	BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARNING IJTIMOIIY ONGINI SHAKILANTIRISHDA ERTAKLAR AHAMIYATI	Karimnazarova Vazira	206
57.	PEDAGOGIKA FANLARINI TADQIQ ETISHNING ISTIQBOLLARI: QARASHLAR VA NAZARIYALAR	Xakimov Mirkomil Shuxratjon o'g'li	209
58.	TALABALARDA INTELLEKTUAL-IJODIY QOBILIYATNI RIVOJLANTIRISHNING MAZMUMI	Xalmuratova Jumagul Gaybullayevna	212
59.	OLIIY TA'LIM MUASSASASI TA'LIM JARAYONIDA PEDAGOGLARNING KASBIY KOMPETENTSIYASINI TAKOMILLASHTIRISHNING MAZMUNI	Xasanova Gulnoza Ilxom qizi	215
60.	РОЛЬ ФРАЗЕОЛОГИЧЕСКОГО МИНИМУМА НА УРОКАХ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА	Абдуманнонов Хожиакбар Акмалжон ўғли	218
61.	NAFAS YO'LLARI KASALLIKLARINI DAVOLASHDA ISHLATILADIGAN AYRIM SINTETIK DORI VOSITALARINING KIMYOVIY TARKIBI	Asqarov Ibrohim Rahmonovich Hojiqulov Azizbek Sobirovich G'offorov Islombek Raximjon og'li	222
62.	JIGAR TARKIBIDAGI OG'IR METALLARNI ANIQLASH	Asqarov Ibrohim Rahmonovich, Hojiqulov Azizbek Sobirovich, Kenjayeva Dilfuza Akbarali qizi,	228
63.	GELMINTOZ KASALLIKLARIDA ISHLATILADIGAN DORI VOSITALARI VA AYRIM DORIVOR O'SIMLIKLARINING KIMYOVIY TARKIBI	Asqarov Ibrohim Rahmonovich Hojiqulov Azizbek Sobirovich Oripov Ibroximjon Obidjon o'g'li	235
64.	ЖИГАР КАСАЛЛИКЛАРИНИ ДАВОЛАШДА ХАЛҚ ТАБОБАТИ УСУЛЛАРИДАН ФОЙДАЛАНИШ	Асқаров Иброҳим Раҳмонович Ҳожиқулов Азизбек Собирович Тиллаводдиева Моҳичеҳра Акбаржон қизи	240
65.	СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ АНАЛИЗА ВНУТРЕННИХ ОПЕРАЦИЙ КОММЕРЧЕСКИХ БАНКОВ РЕСПУБЛИКЕ КАРАКАЛПАКСТАН	Алиев Ахмет Оразбаевич Исмайлов Куатбай Сарсенбаевич	244

66.	BO‘LG‘USI BOSHLANG‘ICH TA‘LIM O‘QITUVCHILARIDA KOMMUNIKATIVE KOMPETENSIYANI RIVOJLANTIRISH ZARURIYATI Turaeva Dilafruz Rustamboevna Saidaliyeva Diyora	248
67.	ОСНОВНЫЕ ЗАДАЧИ РАЗВИТИЯ ЭКОТУРИЗМА В РЕСПУБЛИКЕ КАРАКАЛПАКСТАН Ж.И.Досекеев Ж.М.Давлетов	252
68.	ҚУРҒОҚЧИЛИК ХИЛЛАРИ ВА ЎСИМЛИКЛАРНИНГ УНГА ЧИДАМЛИЛИГИ Ибрагимова Ситора	257
69.	ЎСИМЛИКЛАРГА ЮҚОРИ ҲАРОРАТ ТАЪСИРИ Шукурова Шахло Гулмуродовна	262
70.	БОҒ ВА УЗУМЗОРЛАРДА ТОМЧИЛАТИБ СУҒОРИШ ТЕХНОЛОГИЯСИНИ ЖОРИЙ ҚИЛИШНИНГ САМАРАДОРЛИГИ Худайев Исмайл Жумакулович Тожиев Шерзод Мирзохид ўғли	266
71.	РАЗВИТИЕ ИСКУССТВА ГРАВИРОВКИ И РЕЗЬБЫ ПОГАНЧУ В УЗБЕКИСТАНЕ И ЕГО ОСОБЕННОСТИ НА ПРИМЕРЕ САМАРКАНДСКОЙ ШКОЛЫ Шарипова Наргиза	269
72.	ЎСИМЛИКЛАР ШЎРГА ЧИДАМЛИЛИГИНИНГ ФИЗИОЛОГИК АСОСЛАРИ Рўзиева Навбахор	271
73.	SCRUM: ГИБКИЙ ПОДХОД К УПРАВЛЕНИЮ ПРОЕКТАМИ СФЕРА ТУРИЗМА Урокова Дильфуза Бахриддиновна Акрамова Насибабону Абдурахмоновна	276
74.	ШЎРЛАНГАН ТУПРОҚЛАР ШАРОИТЛАРИДА F1 ДУРАГАЙЛАРИ ҲАМДА УЛАРНИНГ ОТА-ОНА ШАКЛЛАРИДА ТЕЗПИШАРЛИК БЕЛГИСИНИНГ ЎЗГАРУВЧАНЛИГИ ВА ИРСИЙЛАНИШИ Жабборова Умида Кўчқоров Орип Эркинович Мирахмедов Мирвахоб Садикович	283
75.	THE EXPERIENCE OF AGROTOURISM IN ITALY Mirzokulova Kumush Mirshakarovna	286
76.	“SARLAVHA TANLASHDA YO‘L QO‘YILADIGAN XATOLAR VA ULARNI BARTARAF ETISH” Sevara Eshonqulova Otajon qizi	289
77.	XITOIY FUNDAMENTAL TA‘LIMI TARAQQIYOTINI TAHLIL QILISHNING “UCH O‘LCHAMLI” DOIRALARI. Hojibekov Ro‘zimurod Uyg‘un o‘g‘li	293
78.	INFORMATIKA VA AXBOROT TEXNOLOGIYALARI FANINI O‘QITISHDA O‘QUVCHILAR BILAN ISHLASHNING ZAMONAVIY METODLARI Ergashev Elyor Erkin o‘g‘li	296
79.	СОЦИАЛЬНО-ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ОДИНОЧЕСТВА Эргашева Гулнора Олтибой кизи	303
80.	RANGLAR PSIXOLOGIYASINING INSONGA TA‘SIRI Zulayho Saminjonova	306
81.	TAFAKKUR USLUBINING DUNYOQARASHGA DOIR MOHIYATI Abdullayev Temur Bobir o‘g‘li	309
82.	TO‘PLAMNING JORDAN O‘LCHOVI VA UNGA OID MISOLLAR	312

	Xolboyev Azamat Juraboyeva Shoxida	
83.	O‘SMIR YOSHDAGI O‘QUVCHILARDA SUITSIDAL HOLATLARNING PSIXOPROFILAKTIKASI Nasirova Shinar Otebaevna	316
84.	BOSHLANG‘ICH SINFLARDA TA‘LIM SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA ZAMONAVIY PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALARNING O‘RNI Orinbasar Saparov Baxievich	319
85.	O‘SMIR YOSHDAGI O‘QUVCHILARNING TAFFAKUR FIKRLASHINI RIVOJLANTIRISH Yusupov Quwanish Dawletbaevish	322
86.	TURP O‘SIMLIGINING KIMYOVIY TARKIBI VA SHIFOBAXSH XUSUSIYATLARI Asqarov Ibrohim Rahmonovich Mo‘minjonov Mirjalol Muqumjon o‘g‘li Hoshimova Gulchiroy Oxunjon qizi	325
87.	STEAM TA‘LIMI O‘QUVCHILARNING RIVOJLANISHINI TASHQI OLAM BILAN BEVOSITA BOG‘LOVCHI VOSITA Talipova Manzura	328

Eslatma! “Ilm-fan muammolari magistrantlar talqinida” mavzusidagi respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi to‘plamiga kiritilgan maqolalardagi raqamlar, ma’lumotlar haqqoniyligiga va keltirilgan iqtiboslar to‘g‘riligiga mualliflar shaxsan javobgardirlar.

Mas’ul muharrir

O.O.Bozorov

“Ilm-fan muammolari magistrantlar talqinida” 2023-yil. 336 bet.

© Mualliflar jamoasi.

© Qo‘qon